NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXX. ÉVFOLYAM. 1909. OKTÓBER—NOVEMBER. VIII—IX. FÜZET.

MIKSZÁTH KÁLMÁN MŰVEIRŐL.*

Csak nagyterjedelmű monografia számolhatna be kellőképen Mikszáth Kálmán irodalmi munkásságáról. Ily könyv irása hálás feladatul kinálkozik az irodalom búvárának, noha az országszerte ünnepelt elbeszélő még korántsem fejezte be munkásságát, sőt egyre újabb s magasabb célok felé tör.

E helyen s ez alkalommal azonban be kell érnünk azzal, hogy egyéniségének körvonalait festjük meg, hogy munkásságának vázlatos képét nyújtjuk, úgy a hogy az a figyelmesebb olvasók lelkében máig kialakult.

Bizvást mondhatjuk, hogy Mikszáth Kálmán elbeszélő műveiben különösen a nép felé fordul szeretetével. A nép közül is leginkább a gömöri, nógrádi, zólyomi s általában a felvidéki nép az, amelyhez ifjúkori emlékei fűzik s melyet a legörömestebb fest sok kisebb-nagyobb rajzban, novellában s regényben is. Az egyszerű nép idilli élete, öröme és bánata meghatotta szivét s e meghatottság tovább rezg férfikora delén irott műveiben is. Míg a magyar közéletről, a felsőbb társadalmi osztályokról irott műveiben akárhányszor csendül meg a gúny, a szatira hangja: addig a néppel szemben gyengédsége és részvéte nyilatkozik meg legállandóbban. Ez a meleg érzés, ez az édes-bús visszaemlékezés a hegyes-völgyes felföld tájaira, a kis falvak házikóira, egyszerű kerteire, kis templomaira, erdőire, nyájaira és pásztoraira adja meg Mikszáth munkáinak a költői jelleget s teszi őt oly vonzóvá az érzelmes olvasmányok ked-

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában tartott előadás.

velői előtt. Eszményíteni igazában csak a népet tudja s legszebb művei közé azok tartoznak, amelyekben a nép valamely együgyű fiának kimagasló jellemét festi meg.

Ki ne emlékeznék például *a pogány Filcsikre*, a szegény csizmadiára, a becsület e naiv hősére, akinek szép leánya a szolgabiró kedvese lett s aki ezért a leányról többé hallani sem akar. Inkább nyomorog, semhogy a bűnbe tévedt leánytól valamit elfogadjon. Még a halálos betegnek sem bocsát meg. Szívtelennek látszik a leány iránt, pedig csupa szív, hisz egyetlen, utolsó kincsét, bundáját egy didergő koldúscsaládnak adja. Ugyanez az apai becsületérzés szólal meg «*Az a fekete folt*» című elbeszélésében, amely egy tót juhásznak, az öreg Olejnek jellemét festi. Egész juhnyájat igér neki ura, a fiatal herceg, ha neki adja lányát. A juhász nem áll rá az alkura. S midőn a herceg a lányt megszökteti s adománylevelet hagy hátra a kunyhóban, az öreg Olej felégeti a házat az ajándékkal együtt s világgá megy. Mindenét feláldozza, csak hogy a becsületén ejtett szégyenfoltot ne kelljen az emberek előtt viselnie. S mily meghatón írja le Mikszáth nemcsak a pásztorember becsületérzését, hanem hűségét is, amelylyel elhunyt hitvese emlékén csüng. Az a bánat, amely Olej szivében él, szinte betölti az egész természetet s mintha erdő, mező mind az elhalt asszony képet tükrözné vissza.

Mint Filcsik és Olej az apai, úgy Gélyi János a férji becsület hőse «*A szegény Gélyi János lovai*» című elbeszélésben az együgyű parasztember megtudja, hogy neje hűtlen. Nem szól, nem dühöng, felelősségre sem vonja az asszonyt, vagy kedvesét, hanem a hűtlen nővel együtt gyönyörű szép négy lován egy hegyszakadékba hajtat s ott pusztul el vele.

Ugyanilyen hallgató, de annál mélyebben érző alak «*Lapuj, a híres dudás*», aki a felvidéki tótok közt legszebben tud dudálni. Nincs az a kincs, amelyért odaadná dudáját, de midőn egy éjjel kitett gyermeket talál kunyhójában, annyira megszánja, hogy tejért s párnáért eladja híres dudáját, csakhogy a talált gyermeket fölnevelhesse.

Kifogyhatatlan Mikszáth leleménye, ha a nép szerény fiainak jellemét kell eszményítenie. Oly szívhez szólón festi különösen a palóc és tót nép nemesebb érzéseit, hogy olvasás közben kétely sem támad bennünk az alakok élethűsége iránt. Azzal teszi valószerűvé, reálissá népies alakjait, hogy egy-egy apró vonást, különösen valamely tárgyhoz való naiv ragaszkodást emel ki az eszményítő nagy jellemvonás mellett. Így a pogány Filcsik, hogy ragaszkodik bundájához, az öreg Olej nyájához s kunyhójához, Gályi János az ő négyes fogatához, Lapuj dudájához! S mindezt feláldozni készek egy ideális érzésért. Mikszáthnak jellemző művészete mindezekben az, hogy a romantikus eszményt egy apró realisztikus vonással teszi hihetővé. Ez adja meg egyúttal népies elbeszéléseinek azt a sajátos Mikszáth-féle naivitást. Ha csak azt a nagy, önfeláldozó érzést mutatná be: merő romantikának mondanák ilyetén műveit. A nagy motivumhoz járuló gyermekded vonás azonban az élethűség varázsát árasztja a műve.

Mikszáth művészetét dicséri, hogy naiv alakjainak romantikus hősiessége csak ritka esetekben tünik fel túlzottan szentimentálisnak, mint a «*Bede Anna tartozása*» című rajzban. Bede Anna, parasztlány, szintén a becsület hőse, elhalt nővére helyett akar leülni egy félévi börtön-büntetést. Csupa becsületből kész erre, de úgy érezzük, hogy túlzottan naiv, midőn azt hiszi, hogy ezzel nővére emlékét tisztázza. Általában azonban mondhatjuk, hogy Mikszáth kiváló érzékkel kerüli ki a túlságosan romantikus vagy érzelgős hatásokat. Nemcsak élethű apró vonások beleszövésével, hanem mosolygó humorral is fűszerezi a romantikus tartalmat s így teszi elfogadhatóvá.

A nép iránti szeretet még Mikszáth ama műveiben is észlelhető, amelyekben pedig ellenszenves alakokat rajzol meg. A «*Périhlányok szép hajáról*» című elbeszélésben még a bukott lánynak bűnét sem írja meg sujtó szinezéssel. Itt a lány szép haja csillog keresztül a sorokon. S a bukott teremtés melléje állítja a másik, nemeslelkű pórleány alakját, aki szép haját vágatja le, csakhogy annak árán beteg nővérét gyógyíttassa.

E helyen kell kiemelnünk Mikszáth abbeli művészetét, hogy az élet naturalisztikus részleteit, a bűnök leírásait kerülni szokta. Eltérően azoktól a modern elbeszélőktől, akik éppen az ily részleteket dolgozzák ki nagy kedvvel, Mikszáth finom vagy szellemes fordulatokkal siklik el az ilyenek fölött. Nem mond ki semmit s mégis mindent sejtet.

Így «*A bágyi csodá*»-ban akkép mondja el a szép molnárné hűtlenségét, hogy a bágyi patak visszafelé fordul. Ugyanis előbb azt hallottuk, hogy a molnárné hű lesz urához, míg csak a bágyi patak visszafelé nem foly. De a molnár távozik a házból, az asszony első szerelmese meg ott marad a malomban s mivel a malomgátnál a molnárlegény intézkedése miatt nagyon megduzzad a víz, a patak visszafelé foly. Ily diszkrét s hozzá ötletes fordulatokkal gyakran találkozunk Mikszáth elbeszéléseiben. S jellemző, hogy az író még ezt a bágyi molnárnét sem festi ellenszenvesnek. Mikor fösvénynek, uzsorásnak írja le a parasztot, mint «*A kis csizmás*» című elbeszélésében, akkor is az emberességnek, a jobbratérésnek egy megindító vonását vegyíti a rajzba. A vén fösvényt csapás csapás után éri, mikor hazatérve egy árva mezitlábos fiút talál. Megszánja, csizmát vesz neki, majd házába fogadja. A sors csapásai fölébresztették lelkében az emberiességet. Még a nép leányainak erkölcsi eltévelyedéseit is csupa részvéttel s meghatottsággal kiséri Mikszáth szeme. A «*Hová lett Gál Magda*» című elbeszélésben mily gyengéden bájos a kis lány alakja, aki világgá megy egy férfi után, mert a kútnál eltörött a korsója s a kis lány nem mer törött korsóval haragos anyja elé kerülni. Nem a leány szenvedélye, hanem csak az anya haragja s a korsó eltörése oka mindennek. A parasztlegény iszákossága sem válik Mikszáth művészetében visszataszítóvá, mint akárhány naturalistának ecsetje alatt. «*Szűcs Pali szerencséjé*»-ben a legény jegyváltása után örömében korcsmába megy, visszaesik régi iszákosságába, amelyből már-már fölépült s a menyasszonyától kapott keszkenőt más nőnek adja. Mikor fölébredt, menyasszonya felbontja a jegyváltást s a legény azt hiszi, hogy az egészet csak álmodta.

Kedves humorral, hozzá poétikusan és sokat sejtetőn írja ezt meg Mikszáth; soha egyetlen oly ecsetvonást sem alkalmaz, amely kietlenné tehetné a lényegében nagyon is naturalista képet.

De Mikszáth műveinek népiességét mindezzel még korántsem világítottam meg eléggé. Még meg kell emlékeznünk arról a nagy hatásról, amelyet rá a népköltészet gyakorolt. Akárhány elbeszélése egy-egy prózában elmondott népballadának látszik. Az itt-ott felvillanó gondolat-ritmus is mintha valamely régesrég hallott népies dalra vagy románcra emlékeztetne. Az oly gyakran előszeretettel használt naiv vonások és szinek népies hatás jelei. Népies emlékekre utal az a ragaszkodás, amelylyel Mikszáth bizonyos vallásos, gyakran csodás, mesei emlékeken csüng. Ha lelke legmélyébe behatolhatnánk, ott elrejtve a gyermekkor sok rejtelmes, titokzatos babonás hangulatát s képét fedezhetnők fel. A világlátott és tapasztalt író betakarta ugyan lelkében ezeket a csodás emlékeket, kétely, gúny, realisztikus felfogás ugyan fátyolt szőtt a gyermekkor e benyomásai fölé: de hasztalan! a misztikus vonások fel-feltörnek munkáiban. Az isteni igazságszolgáltatásban való hit, sok mai írótól eltérően, az ünnepelt író nem egy művének legjellegzetesebb tulajdonsága. Így «*Néhai bárány*»-ban épp akkor derül ki az igazság, midőn Sós Pál, az öreg tolvaj, éppen hamisan akar esküdni. Egy szegény leány kelengyés ládáját a rajta úszó báránynyal az árvíz Sós Pál házába vitte s ez nem akarja visszaadni. Esküre emeli kezét, hogy nem lopta el, de a ködmen, mely a lopott bárány bőréből készült, leesik válláról s a bárány bőrének két foltján megismerik, hogy ő a tolvaj. Hasonlóan vallásos a fordulat a «*Timár Zsófi özvegysége*» című elbeszélésben. Zsófit elhagyta ura, aki ácsmester. Mással éli világát, mialatt a nő hű szívvel várja. A léha ember végre megbánja hűtlenségét, nejéért küld. Az asszony épp akkor ér hozzá, midőn ő a templom tornyán dolgozik. Meglátva nejét, elszédül, leesik és meghal. A hűtlen férfi az istenházánál találta meg büntetését. Ugyancsak templomban történt csodás esetet ád elő «*Prakovszky, a süket*

kovács» című hosszabb elbeszélés. A süket kovács a templomban egyszerre pisztolylövést hall, pedig ott senki sem lövöldöz. Apai lelke meghallja, hogy távol olasz földön öngyilkos lett a fia, mert szerelmében csalódott. S napok múlva jön meg a hír, hogy a fiú Majlandban éppen abban az órában ölte meg magát.

A csodás, a kisérteties iránti hajlam ragadta meg Mikszáth lelkét, midőn a «*Kisértet Lublón*» című művét írta. De már ebben a modern ember kételkedésével nyúl a tárgyhoz s valószerűvé kívánja tenni a babonás történetet. Azzal magyarázza meg a holt Kaszparek szellemének megjelenését, hogy volt neki egy testvére, tökéletes hasonmása, s ez vitte végbe mind a mesés cselekedetet. Hasonló módszerhez nyúl a «*Szent Péter esernyője*» című regényben, ahol a csodatevő esernyőt s a népnek ebbe vette vakhitét valószerű eseményekre, egy szent Péterre emlékeztető öreg házalóra s annak esernyőjére vezeti vissza. Még akkor is, midőn távol a népélettől, az úri tarsadalmat akarja gúnyolni, mint az «*Új Zrinyiász*» című társadalmi és politikai szatirikus rajzban, valami kisérteties elemet kever a rajzba. Sírjából támad fel Zrinyi Miklós s a szigetvári vértanúk hada és csodálatos menetben vonul végig a mai Magyarországon, hogy a régi s a mostani Magyarország közti különbséget fantasztikus és groteszk módon jellemezze.

Mondanunk sem kell, hogy a csodás elem Mikszáth elbeszéléseiben akkor ragadja meg leginkább képzeletünket és kedélyünket, amikor a maga őszinte naivitásában, a racionalizmus minden magyarázásától menten nyilatkozik. Ilyenkor sokkal hihetőbb, mert poétikus s mert egy lélek titokzatos sejtelmeit tárja elénk. S bennünket Mikszáth egész munkásságában éppen a sejtelmes, gyakran mélyen szimbolikus vonás ragadott meg leginkább. Nem oly szimbolista művész ő, mint azok akik tudatosan és következetesen keresztül vitt jelképezéssel gyakran elvont fogalmakat mutatnak be élők helyett. Mikszáth úgy ír valószerű eseményeket, mintha nem is akarna azokkal szimbolikus utógondolatokat ébreszteni. S mégis több ily művének elolvasása

után az a gondolat ébred fel bennünk, hogy a mese a maga sejtelmességével sok más történetet is jelképez. Így a már említett «Szűcs Pali szerencsé»-jében az az érzésünk támad, mintha az ittasságából fölébredt legény, a ki az elmult szerencsét álomnak véli, az egész mámorba mélyedt s keserű józanságra ébredő emberiséget jelképezné. A süket kovácsnak hallucinációjában minden aggódó apai szív félelmét véljük érezni. S ki ne érezné ki a szimbolizmust Gál Magda eltörött korsójából, mely mintha csak finom és árnyalatszerű módon egy törött szív és megsemmisült élet bánatára utalna? Vagy a híres tót dudás történetében hogyne vennők észre az allegórikus vonatkozást a jószívű poéta sorsára, aki mások iránti részvétből a maga hangszerét s hivatását is képes feláldozni! Ép ily szimbolikus a «*Diplomata*» című kis rajzban az elfogott veréb, akit játszó gyermekek kékre s aranyra festenek, de akit aztán a többi veréb megöl, mert maguknál cifrábbat nem akarnak eltűrni. Mintha csak az író a tömegből kiemelkedő egyének sorsát akarná jelképezni. Mikszáth szimbolizmusa sohasem lép fel tüntetően, nagyigényűn. Szerényen rejtőzik el s csak amúgy önkéntelenül lopódzik az olvasó lelkébe.

De nagyon egyoldalúan jellemeznők Mikszáth elbeszélő munkásságát, ha megfeledkeznénk az ő szatirikus vénájáról, amely különösen a felszínen levő, az ország ügyeit vezető úri társadalommal szemben mutatkozik. Még a nép gyermekében is csak azt tudja gúnyolni, hogy úri tulajdonságokat majmol, mint teszi ezt a «*Paraszt komtesz*»-ben. Egy milliomos paraszt úriasan nevelt, de roppant modoros s affektált lányát mutatja be csufondárosan. Az Új Zrinyiászban meg egy a magasabb körökhöz dörgölődző jámbor nyárspolgár alakját teszi nevetségessé. Az uraskodás ellen irott legkiméletlenebb szatirája a «*Gavallérok*», mely a sárosmegyei nemes emberek nagyzolásában az anyagilag tönkrement régi nemesség torzképét nyújtja. Egy sárosmegyei esküvőt ír, amelyen irnokok, levéltárosok, iktatók nagy urakat játszanak, négy lovon járnak, míg végül kitünik, hogy mind szegény ember, az urak kölcsön kapták

lovaikat s díszruháikat, az asszonyok drága ékszereiket s a szülők csak irásban adhatnak nagy hozományokat lányaiknak. Vigasztalan, szomorú képe ez a pusztuló s mégis nagyzoló úri osztálynak, amelyet hasztalan aranyoz be az iró humora.

De nemcsak az urak nagyzolását, hanem a néphez való leereszkedését is erős szatirával illeti Mikszáth. Több elbeszélésében vállalkozik annak bizonyítására, hogy magyar úr nem lehet demokrata. Így jár el a «*Szervusz Pali bácsi*»-ban, amelynek hőse egy magyar nemes, megundorodott az arisztokráciától Amerikába ment, demokrata munkájánál vagyont szerzett s később hazatérve a demokrácia hőse lett. S erről a telivér demokratáról is kiderül, hogy irtózik a néptől, midőn egy silány parlagi egyén «Szervusz, Pali bátyám»-nak szólítja, felháborodva kastélyába hajtat s többé nem akar tudni a népről. Ez irányzatos műben is a legbecsesebb az, ami nem irányzatos, hanem a szó Mikszáthi értelmében poétikus, t. i. a magyar ember hazatérése Amerikából. Egy fodormentával telt virágcserép, amelyet honi földből kapott a mű hőse, ébreszti fel benne a honvágyat s hozza vissza hazájába. Ugyancsak a magyar úr ál-demokrata voltát gúnyolja ki Mikszáth az «*Ugyan eredj a Rákóczyddal*» című elbeszélésben, amely az előbbi művel megegyezőn szintén azt bizonyítja, hogy a népkedvelő és kuruc úriember mint hagyja cserbe eszméit, mihelyt a paraszt konfidenskedni kezd vele.

Mint az említett művek, úgy a «*Ne okoskodj, Pista*» is az úri erkölcsöket gúnyolja. De ebben már nem annyira a közéleti, mint a családi erkölcsöket szatirálja. A jámbor férjet s a gavallér házibarátot. Mindezekben és nem egy más művében a szatirát humorral teszi kedélyessé. Egyátalán jellemzi Mikszáth gúnyját, hogy sohasem vág úgy, hogy valami vonzó kedveskedéssel ne enyhítse az adott sebeket, Ha mással nem, hát előadásának szeretetreméltó modorával tompítja a gúny élét.

Nagyobb munkái közül utolsónak említjük a «*Beszterce ostroma*» című regényt, amely eddig legerősebb hatást tett ránk. Groteszk komikuma a maga nemében egyedülállóvá teszi.

Egy napjainkban élt magyar főúrról szól, aki a modern világ közepette középkori várúrnak képzeli magát, hadi népet tart, sőt háborút üzen Beszterce városának. Hasonlít e mű ötlete az «Új Zrinyiász»-hoz, de annál sokkal egységesebb szerkezetű, sokkal meggyőzőbb és hasonlíthatatlanul kacagtatóbb. Bizonyos, hogy Cervantes «Don Quijote»-ja ihlette Mikszáthot e mű írására, de ez alkotás mégis minden ízében eredeti, helyzetei ujak s a művészi képzeleterő kiválóságáról tesznek bizonyságot. Ebben is erős a szatira, de a szatirát lényegesen enyhíti az író meleg érzése, amellyel alakját közel tudja hozni szívünkhöz. Szimbolikus jelentősége is van a modern élet közepette is középkori várurat játszó hősnek. Legmélyebben ragadja meg lelkünket Apollónia, a szegény árvalány, aki rokonainak vetélkedése közepett már-már tönkremegy, míg a várúr házába nem fogadja. A lány megható s mégis kacagtató sorsában, a várúr felébredő apai érzéseiben igazán és őszintén nyilatkozik Mikszáth meleg érzése, mely, mint már több művében láttuk, különösen a szülői szív indulatainak festésében legőszintébb s legbensőségesebb.

Még ki kellene terjeszkednünk Mikszáth egyéb munkáira, nevezetesen sok más novellisztikus művére, szellemes hirlapírói működésére, a Jókairól szólt nagyobb könyvére, meg kellene jelölnünk helyét és szerepét a magyar irodalomban, úgy a mult mint a jelen irodalmához viszonyítva. De mindezt, mint említettük, csak egy róla szóló monagrafia keretében lehetne elvégezni. Nekünk, olvasóinak csak az a feladatunk, hogy éber figyelemmel és érdeklődéssel kisérjük munkásságát s egyre fokozódó várakozással lessük az ünnepelt író további alkotásait

Budapest. *Palágyi Lajos.*

GYERMEKUJSÁGOK ÉS A BÉKEESZME.

Abból az alkalomból, hogy nagynevű írók csoportja új gyermeklappal ajándékozta meg a magyar gyermekvilágot, szükségesnek tartjuk elmondani, hogy milyen segítséget várhat a szülő és nevelő a gyermeklapoktól, nevelési feladatainak végzésében.

Várhatják és kérhetik a szülők és nevelők a gyermeklapoktól, hogy midőn bevonulnak száz és száz gyermekszobába, vigyék be magukkal legelől a *természetet* és a *művészetet:* az emberi művelődés és az emberi boldogság ezen két nagy faktorát, a két nagy tanító mestert, melyeknek általa a gyermek tiszta lelke tiszta marad, felfogja az élet minden jelenségét és szép és nemes és igaz világításban tanulja megismerni.

A mi magyar társadalmunkban, fájdalom, hiányzik a művészet és a természet kultusza. E kettő csak megválasztott keveseknél számít mint a lelki élet tényezője és még a társadalmunk szellemi virágja is javarészt csak irodalmilag művelt. Csak érdeklődik a másik kettő iránt, de nem életszükséglet lelkében. Pedig e kettő hathatós oltóanyag volna sok nemzeternyesztő betegség ellen, az új generáció lelkéből kiölné azt a sok kicsi, de veszedelmes csiráját hibáinknak, amilyen a hülye úrhatnámság, léha gavallér passziók ezekből eredő alantas stréberség, szórakozások alantas nivója kaszinóban, kávéházban, zsufoltan kongó szalonokban stb.

Valahol a gyermek lelkében megvettetett az alap: szeretni a természetet és művészetet, ott az ifjú serdülését bátrabban várhatja az aggódó szülői szív. Ezt az alapot megvetni tehát hazafias

előrelátás és a lélekképző íróra kettős feladat vár: pótolni kell azt is, amit egyelőre a magyar otthon e téren még mulaszt. Sőt közvetve erre az otthonra is befolyást kell gyakorolnia.

Egy új lap programmja igéri, hogy «járás-kelés a nagyvilágban és a magyar hazában» megtanítja a világ és a haza szépségeire a kis népet. De ezt talán földrajzi ismeretnek minősíthetnők és mellette, kérjük ne maradjon útfélen a természettudomány csodavilága telve intim, parányi és véghetetlen nagy csodákkal, melyek a legkisebbet és az őszhajú nagyapát egyaránt elragadtatják. Nyegleség volna tőlünk ebben az írásban tanácsokat osztogatni, de mért ne vallanánk meg, hogy a szerkesztők mellé, az irodalom ily jeles kertészei mellé jól esnék odaképzelni a Méhelyeket, Herman Ottókat, Lendleket...

Michelet — a háboruk nagy tudója — negyedszázad előtt egy finom, mély és magasztos könyvet írt nemzetének, hogy megtanítsa szeretni a «l'insect»-et. A németek 30 év előtti «Deutsche Jugend»-jában állandó rovat tanítja a kicsi németeket az állati élet meséire, csodáira... Úgy nevelődtek a poéta lelkű Bölschék.

Hanem a kicsi magyar szív és elme hol merítsen ilyeneket? A könyvben nálunk az állat szimbolizált mesealak. Gyönyörű poétai köntös, æsopusi hagyaték. De azalatt felébredt megint egyszer az emberiség, ezer ponton, minden nemzetbeli áhitattal, meghatva, felmagasztosulva nézi a mikroszkóp és saját szemének csodalátományait az állatvilágban, a növényvilágban. És itt ez áldott földön, hol oly gazdag állat- és növényvilág — itt a kicsi ember, a kicsi magyar ember lóról, kutyáról hall — az úri passzió és életmód két rekvizitumáról. De mekkorát kacagna Magyarország összes kártyázásnál tespedő kaszinója és azoknak összes publikuma, ha valaki elmesélné előttük, hogy Németország valamennyi városában száz és száz asztaltársaság és e célra alakult «Verein» laikus tagjai szívet, elmét felderítő természettudományi megfigyelésekkel szórakoznak... Amerikában buvárok támadtak, akik tízszeres méretű gyümölcsöket, új virágokat mesterségesen «teremtenek» és ki tagadná, hogy ezek

nem kisebb vívmányai a nemzeti dicsőségnek, mint akármilyen új lőfegyvertipus?

Mi úgy valljuk, hazafias misszió az új generációt az ilyesek megértésére képesíteni. Az a generáció nem fog szomjuhozni a múzeumkörúti pornografiára, ha egyszer Maeterlinck könyvét a méhekről élvezte. Nem fogja a trikó és a bretli ocsmányságáért fiatalságát, erejét, egészséget áldozni, ha lelkében a művészet szeretete ízlést ébresztett és az igazibb gyönyörökbe beavatta. Ezen igazság nem szorul a mi fejtegetésünkre. A művészet értéke a gyermeknevelés körében újabban könyvtárakat termel. Most Magyarországon az iskolába bevonult ez a nagy nevelőeszköz, a modern rajzoktatás legalább az elemi iskolában tért foglalt. Aki kivívta, miután 15 évig kacagták és kilincseltették, az mint hazafi — ha mérlegre tennők — lenyomna 1—2—3 tucat politikai napinagyságot. (Jó, hogy nincs kéznél akkora mérleg.)

Németországban van egy kedves, külön gyermekujság, «Kind und Kunst», ennek a célnak szentelve, indokolt ott, hol már a szülői ház maga megköveteli és fényesen kiállítva fenntartja az ilyest.

Nálunk a misszió úgy tetszik egészen a gyermeklapokra vár. Ezek vegyék kezükbe, vigyék el mindenfelé azt a magot, melyből a magyar gyermek keblében új, nemes hajtás fakad, a kultura hajtása és a béke hajtása: a művészeté.

A magyar ifjúsági irodalom bőven termelt hős történeteket, csaták gyönyörű, hazafias érzésünket megihlető leírásokat. Reméljük, jönni fognak ezentúl is hivatott költők feltárni a dicső múltat és jönnek ihletett percek számukra, midőn a csatamezők nemzeti hőseit gyermekeiknek feltámasztják példaadásul. De a kultura jelen lelkiismeretével nem egyeztethető össze ifjúsági lapban «állandó rovatot» vezetni csaták leírásáról, háboruk festéséről. Az ideges kor gyermekeiben a borzalmak ecsetelésével az idegességet fokozni — avagy őket ezen borzalmak iránt fásulttá tenni nem kívánatos. A téma idegizgató természete — ha mindjárt nemes kútfőből eredő is — csak oly káros a fejlődő

test idegzetére, akár a detektiv füzetek. Továbbá feledhetjük-e mi, akik ismerjük a «gyermeki képzelet eredendő kedvtelései» között a tiszta, ártatlan hajlamok mellett a brutalitásra, a kegyetlenségre való hajlamokat is, hogy a gyermek lelke fejlődésében *szinte újra éli* az emberiség egész fejlődését, hogy szinte piciny tükre az emberiség fejlődésének, a vad indulatok nyers korától egész a szeretet megnyilatkozásáig? Gondoljunk egy iskolai udvarra, hol öt percig magára maradt a gyermeksereg. Szükséges és üdvös ingerelni és fokozni csaták állandó festése által ezt a hajlamot?

Az egészséges szilajság az egészséges gyermek tulajdona, az képesít a védelemre és megadja a bátorság érzetét, ezt fizikai testedzéssel kell fokozni is; de a viaskodás vágya — mely még mindig oly uralkodó — sem az egyén javát, sem a kulturáét nem szolgálja.

A haza és erkölcs hőseit pedig ne keressük kizárólag a harcmezőn. Ez a regényes keret többé-kevésbé csalóka és történelmünk ki nem aknázott számos lapján egyéb hősök is termettek; legyünk mindenkor őszinték gyermekeinkhez. Ők bölcsebbek, mint hinnők és mindent megértenek, ami való és igaz; amit őszintén, okos szeretettel mesélünk el nekik. Megértik azt is, hogy hív kegyelet, szerető bámulat *adónk* a régi hőseinknek, de *ma jobban* bámuljuk a békés kultura hőseit és erre kell lelkünket edzeni. Ne titkoljuk előttük, hogy mi más erények nemes öntudatában a háborut másként bíráljuk immár el, mint letünt korok emberei. És értessük meg velük, hogy velünk száguld a kultura és hidaljuk át a multat és jelent a pietással, ne kicsinyítsük a régi fényt, de világítsunk bele a jövőbe, a mi Krisztusibb felfogásunk bátor szavával. És ők is meg fogják érteni a régi korokat és felfogni a történelmi megértés különbségeit. Mert ámítani bűn gyermeket. A nemesebb kicsi lelkek mondhatlanul szenvednek, ha egyedül érik el a visszavonás gyötrelmeit.

Ami pedig a hazafias léleknevelést illeti, azt ne féltsük a csaták dicsőítésének elmaradásának miatta.

Nagyobb mesterség a hazának jó fia lenni a béke napjaiban.

Azután itt volnánk mi magunk, kiket a hősi páthosz és lendület nevelt, lám mi a bosnyák okkupáció óta, mely gyermekkorunkba esett, csatát nem éltünk; de éltünk naponta száz alkalmat, hol a békében kellene erős hazafiaknak lennünk és erre, valljuk meg, nem lett a lelkünk megacélozva. A mi hősi készségünk legföljebb a politikai torzsalkodást duzzasztotta magyar és magyar közt. Mi hisszük, hogy talán magyarabb szívvel fogják szeretni hazájukat gyermekeink, ha őket folytonfolyvást és mindenkor a béke nagy kulturális munkáira készítjük elő. A hazafiság és az egyéni bátorság erkölcsi tulajdonok, azokat nem kell a harc ingerével növelni, azokat épen a kultura legjobbjai legékesebben viselik és ezek a béke apostolai.

A testi erő elsatnyulása pedig nem okozhat ma aggodalmat, mert a család és az iskola napról-napra többet áldoz érte.

Szülők és nevelők azt várhatják tehát az ifjúsági lapoktól, hogy a csaták leírásának állandó rovata helyett a természet és a művészet művelésének szenteljenek nagyobb tért, hogy a mi gyermekeinkből olyan magyarok válandjanak, akik a béke hőseit szaporítsák, minekutána annyi hőst a háborunak adtuk vala Európának.

Budapest. *Markos Györgyné.*

A NŐK VÁLASZTÓJOGA.*

Mélyen tisztelt Közgyűlés! A Budapesti Dávid Ferenc Egylet által beadott indítványt, mely a Szövetség kebelében egy Választójogi Szakosztály megalakítását ajánlja, van szerencsém a következő — már az egyesületek elnökeihez intézett körlevelemben is hangsúlyozott — magyarázatokkal indokolni.

A Nők Nemzetközi Szövetségének 1904-ben Berlinben tartott közgyűlése — tudtommal — a nő polgárjogainak megszerzésére ösztönözte az egyes nemzeti szövetségeket. Abból a szempontból indult ugyanis ki, hogy hiába dolgoznak a nők társadalmi úton korunk súlyos tévedései ellen, míg a kulturális haladást egyedül biztosító *helyes törvényhozást* nem mozdíthatják elő.

A míg ezen ösztönzésre a legtöbb országban megalakult az illető nőszövetség Választójogi Szakosztálya, addig a mi Szövetségünk ezen törekvése az egyesületek által leszavaztatott.

Hogy hagyományos multunknak és kegyeletünknek teszünk eleget, midőn újból megpróbálkozunk ezentúl modernek látszó törekvéssel, bizonyítja az a tény, hogy évszázadokkal ezelőtt, amikor Európa egyetlen más államában sem adtak a nőnek politikai jogokat, Magyarországon *követküldetési* joga volt neki, mely 1848-ig fennállt. Egyáltalában a legnagyobb tévedés azt hinni, hogy ősanyáink, a régi nemes magyar asszonyok ellene voltak a hasonló törekvéseknek. Méltóztassanak a magyar nőmozgalom régi dokumentumaiból «A magyar anyáknak az Országgyűlésére egybegyült ország nagyjai s a magyar atyák elejébe

* A M. N. Sz. közgyűlésén a nők választójoga mellett tartott beszéd.

terjesztett alázatos kérésük»-et elolvasni s meg méltóztatnak látni, hogy 1790-ben már a mienkhez hasonló indokolásokkal kérték a magyar anyák, hogy ne kárhoztassák őket csak a gazdasszonykodásra és ne zárják el előlük a tudományokat és az országgyűlés tanulságait, mert a meglevő, szánt-szándékkal korlátozott műveltséggel és hatáskörrel még a nevelés nőies feladatát sem tudják kellően elvégezni!

Ismételve hangsúlyozom a körlevélben mondottakat. Nem arról van szó, hogy egyik vagy másik liberális egyletnek egész programmját ráerőszakoljuk a konservativabb egyletekre; csak *egy* pontban: a választójog érdekében folytatott csendes, de önérzetes törekvésben — mely törekvés sikere nyitja meg egyedül előttünk az ország sorsába való komoly beavatkozást — kívánjuk dolgozó nőinket csoportosítani. Világért sem azért, hogy majdan *férfias jogainkkal* büszkélkedhessünk, hanem hogy *nőies kötelességeinket* legalább a messze jövőben gyökeresen végezhessük. Ismétlem, majdnem teljesen hiábavaló mostani dilettáns munkánk, a *tünetek* folytonos apró kezelése, míg a kellő hatáskörrel és joggal *magán a baj gyökerén* a magunk orvosságával nem segíthetünk.

Hogy szegény hazánk temérdek nyomorusága közül csak a női nemet legérzékenyebben érintőt említsem: a leánykereskedelemnek *államilag engedélyezett* volta, mindnyájunkat egy nemes harcba állít! Méltóztassanak meggondolni, mit segítünk mi a folytonos — nekünk ajánlott és szervezett «mentési» munkával, fiatal leányokat hajnalban állomásokon váró missiónkkal, mikor magát e borzalmas kereskedelmet maga a törvény védi és szabályozza! Ezek a szerencsétlen leányok — kiknek szegénységét, műveletlenségét, *öntudatlanságát*, esetleg rossz hajlamait, maga az *öntudatos* társadalom aknázza ki saját céljaira — ezek a lányok is *Magyarország* leányai, tehát duplán testvéreink, kik méltán megkivánhatják minden szerencsésebb körülmények között született honleánytól, hogy iparkodjék magának azt a fegyvert megszerezni, mellyel szabadulást hozhat reájuk.

Mert amit ma neveznek leánykereskedelem elleni harcnak — kivéve a most nem rég megalakult «Magyar egyesület a leánykereskedelem ellen» gyönyörű és tiszta munkája — az nem valami logikus harca a társadalomnak! Az csak abban merül ki, hogy ne engedjük *külföldre* csempészni leányainkat — mert ez égbe kiáltó bűn és hazafiatlanság — de itt Magyarországon szívesen adják meg bármikor az engedélyt az elzüllésre! Furcsa hazafiaskodás az, mely épen e szent földön nem tiltakozik a magyar vérnek és léleknek *hivatalosan engedélyezett* megrontása ellen!

De legnevetségesebbnek tartom társadalmunktól, hogy ragaszkodva a mai álszenteskedő állapotokhoz és megtagadva tőlünk a számottevő beleszólást, a legcinikusabb módon, *charitativ* munkára prædestinál bennünket, buzdítva, hogy csak «mentsük» — ha tudjuk — e szentesített demoralisatio elől mindkét nembeli ifjuságot.

Eszembe jut ami öreg kertészünk, aki rendszeresen az élivel állította fel a kaszát állatjai között és a helyett, hogy fiait produktiv munkára fogta volna, felváltva állította őket őrnek, hogy egyik vagy másik állat bele ne lépjen a kasza hegyébe!

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Én már egyszer szeretném a társadalom ezen ósdi, de cinikus felfogású részének őszintén bevallani, hogy kifáradtunk e meddő, logikátlan munkába és *nem vagyunk hajlandók tovább őrizni a kaszát!* Igazán nincs értelme, hogy úgy a családi életben, mint kint a közéletben a *lelkünket adjuk* minden egyes törekvésünkre, mikor amit a családban építünk, amit a gyermekeinkbe plántálunk, azt lerontja a külvilágban való más felfogáson és más morálon felépült temérdek intézmény. Amit a közügyért dolgozunk, az szintén teljesen hatás nélküli a felállított és törvényileg megpecsételt akadályokkal szemben.

Ismétlem, belefáradtunk a sok sikertelen munkába, ha csak nem a *hiuság* vezérel bennünket és megelégszünk azzal a sovány eredménnyel, hogy «szerepelünk» a közéletben.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Az egész egyetemes társadalomnak az a legszomorúbb ténye, hogy több a szereplő, mint a számottevően *dolgozó!* Ne essünk mi is ebbe a hibába. Ne elégedjünk meg azzal, hogy itt vagy ott mi is jelen vagyunk, sőt dolgozunk is, hanem kutassuk kritikus szemmel, vajjon *mozdítottunk-e* ezzel észrevehetően a meglevő, javításra váró állapotokon!

Ha a nőiesség — melyet annyi antifeminista író szebbnél szebb formákban énekel meg — csakugyan olyan pótolhatatlan nagy érdem; ha a szivünk, kedélyünk egész lelkivilágunk csakugyan szelidebb, humánusabb, igazságszeretőbb mint a férfié; ha maga a természet úgy kitüntetett bennünket, hogy csakugyan egy külön, nemesebb morált szabott a számunkra, úgy ezeket a nőies vonásokat, de különösen ezt a magasabb erkölcsöt bele *kell* a közéletbe és törvénybe vinni, de különösen bele *kell* a mi mindnyájunk által szeretett magyar hazánkba olvasztani, mert a történelem maga bizonyítja, hogy magasabb erkölcs nélkül egyetlen egy nemzet sem boldogulhat igazán. Valamint bele kell az *anyai érzést* — ezt a nehéz, gondterhes, örökösen aggódó és töprengő tulajdonságot, mely válogatás nélkül majdnem minden nőben él, legyen az akár anya, akár nem — a nagy mindenségbe plántálni, úgyszólván *egyetemesíteni,* hogy *ez* fogadja, *ez* őrizze és *ez* nevelje *minden egyes törvényen és szokáson keresztül* a jövendőt megalapító ifjuságot! Mert az igazi kötelességtudást és felelősségérzetet nem a könnyed és kellemes érzések, nem a mindenféle erkölcsi állapotokba belenyugvó előkelően közönyös hangulatok, hanem épen a komoly és *gondterhes* töprengések fogják a világ számára megteremteni!

Világért sem akarjuk tehát mostani törekvésünkkel magunkat e családi kötelességek alól emancipált világ mintájára «megedzeni» és mint mondani szokás «férfiassá» tenni, hanem szeretettel ápolva nőies vonásainkat, épen ezzel kivánjuk átreformálni közéletünket. Különben is korunk összes modern és humánus mozgalmainak sikere, különösen a béke és az anti-

alkoholizmus ügye nagy mérvben attól függ, lesz-e hivatalos szava a béke eszméért lelkesülő és mindenben józanságot és mérsékletet hirdető asszonynak.

Tudjuk, hogy a nők egy része nem bír azzal a tudással és intelligenciával, hogy tényleg használhasson a köznek, de vajjon a választó, sőt *választott* férfiak között nem találunk-e tucatszámra kétségbeejtő egyéniségeket? És a mai viszonyok között még ha csak néhány világos lelkű emberrel toldhatnók is meg a dolgozók seregét, vajjon nem lenne-e ez is áldás? Állítólag *Szász Zsombor* képviselő mondta volna a következő gyönyörű nyilatkozatot: «nem tudom pozitive, hogy áll a nők táborában a magasabb intelligencia, de *egy* asszonyról határozottan tudom, hogy intelligens — ez a feleségem — és ezen egy kedvéért szükségesnek tartom a nők választójogának behozatalát». A leghiggadtabb és megbízhatóbb, semmiféle ultramodernségben sem szenvedő hazafiak, mint *Giesswein* kanonok, az ősz *Madarász József* képviselő, *Kenedi Géza* író, *Márkus Dezső* kuriai biró, *Herczeg Mihály*, az egyetem volt rektora és még egy sereg szereplő ember, kik épen nem a meggondolatlan túlzásoknak hivei, mind a női választójog mellett nyilatkoztak már nem egyszer. A régiek közül, hogy csak két kiváló egyéniséget említsek: halhatatlan *Eötvös Józsefünket* és a magasabb magyar nőnevelés megteremtőjét *Veres Pálnét;* mindkettő híve volt a nők egyenrangúsításának. És még velünk tart egy sereg — nem ugyan hírneves — de ami életünkben *nagy* szerepet játszó, igazságos lelkű férfi, kik szeretettel és gúny nélkül támogatnak bennünket törekvésünkben.

Utoljára még csak egy érvet legyen szabad felemlíteni. Bármilyen előkészületben legyen is e nagyobb feladatra tudásunk; bármennyire járatlanok és tanulatlanok legyünk is egy vagy más tekintetben, *egy* pontban majdnem kivétel nélkül előnyben vagyunk: a *lelkesedésben*, vagyis a becsületes *munkában* és az *emberiességben* való rendíthetlen hitben! Már pedig, hogy mit jelent ez a lelkesedés, ez a hit a haladásra nézve, azt nem igen szükséges magyarázni! Ami szerencsétlen

társadalmunk és közállapotaink nem azért nem haladnak erkölcsileg, mert az emberiség képtelen volna a haladásra, hanem mert közönyénél és nembánomságánál fogva *nem tud* saját haladásában hinni s így nem is igyekszik egy tisztább világnézetet megszerezni. Minden egyes határozatnál, minden egyes törvénynél, bevett szokásnál egyenként ki tudom mutatni ezen pessimizmus szülte tökéletlen megoldást, mely rendesen temérdek ártatlan áldozatot követel. Ezt a megrögzött, hivatalos pessimizmust döntené meg, vagy legalább is csökkentené a közintézkedésekben a *hittel* folytatott női munka.

Erre a «hit» szóra természetesen ismét felujulhat az ellenpártnak már régóta hangoztatott nézete, mely szerint épen a női lélek vallásos, «babonás» volta miatt féltő, hogy hazánkban a liberalizmus szenvedne ezen ujításnál, mert ami működésünk csupa konzervativizmust és a lélek lebilincselését, miszticizmusba való lesülyesztését eredményezné.

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Ami lelkünk vallása, mely hiszi az igazat, szépet és jót, mely hirdeti az emberiség javuló és tökéletesülő nemes voltát, ami hitünk nem bilincsel és nem sülyeszt a sötétségbe senkit és semmit, hanem inkább mindeneket felszabadit és magasabbra emel! Ez az a *köteles* lelkesedés, az az egyetemes szeretetten alapuló *szükséges* enthusiasmus, melyről Magyarország két legnagyobb szónoka: gróf *Tisza István* és *Prohászka Ottokár* majdnem egyidőben hangoztatta, hogy e nélkül a világ sohasem érheti el azt a magaslatot, mely egy eljövendő tisztább világnézethez szükségeltetik. Ez az az *emelő* erő, melyet épen a haladás és igaszi szabadság érdekében nem nélkülözhetünk már soká.

A komoly női törekvésnek ellenségei azzal szoktak érvelni, hogy a női nem még eddig a *feltalalók* sorában sohsem állt, semmiféle meglepő találmányban nem részesítette a világot, tehát nem számithat a meglevőnél nagyobb jogokra. Tökéletesen igaz, hogy pl. a «levegő» divatos «meghódításá»-ban nem nagy részünk van, legfeljebb egy-egy fohász emelkedik tőlünk a magasba, hogy katasztrófával ne végződjék e merész vállalkozás.

Hanem *egy közös és egyetemes* találmányunk, *egy* magasba gravitáló, de *biztos alapon* szervezett, biztos sikert eredményező tervünk nekünk is van: ez az alacsony és önző szenvedélyek legyőzésén, «meghódításán» alapuló *merészebb szárnyalás*, becsületes és tiszta életfelfogás, mely valószínűleg felveszi a konkurrenciát a legzseniálisabb repülőgéppel is. . .

Ennélfogva őszinte hittel és bizalommal kérem indítványomnak, illetőleg szabadelvű keresztény egyletem indítványának — mely egy nemesen és méltósággal dolgozó kis otthont kíván e magasabb törekvéseknek állítani — jóakaratú, *megértésen* alapuló elfogadását!

Budapest. *Perczelné Kozma Flóra.*

LONDONI TANULMÁNYÚT.

Köd, füst, nagy forgalom, közlekedési nehézségek, tízszerte nagyobb terület mint Budapest, hét millió lakósság: ez a köztudatban London fogalma. Mikor a város határán belül, házak felett 3—4 emelet magasságban robogó vonatunkból magunk előtt láttuk a világhódító angolok fővárosát, hihetetlenül nagy arányaival, nem is csoda, hogy nem tudtuk leküzdeni elfogultságunkat. De ez csak addig tartott, míg megérkeztünk Charring-Gross állomásra. Óriás néptömeg, a ládák garmada mindenfelé s ezt a nagy forgalmat oly kedélyesen és egyszerűen bonyolítják le az angolok, hogy még a vámvizsgálat nehézségein is a legnagyobb könnyűséggel estünk át. A kocsik szabadon mehetnek a pályaudvar fedett csarnokába s így a legelső kéznél levő hansom-be (kétkerekű kocsik, hátsó részükön magasan elhelyezett kocsisüléssel) beszálltunk. Girbe-görbe utcákon vitt útunk a Hyde Park közelében levő lakásunkig. Egyhangú házsorok végig, síma, dísztelen, kormos téglafalakkal; de ha a házak csunyák is, a fal tövében elültetett örökzöld galyak bevonják helyenként teljesen a kormos falakat s az ablakokból és erkélyekről gyönyörű margit-virágok és lefutó piros pelargóniák mosolyogtak ránk. Bérkaszárnyákat — mint nálunk — nem láthatunk. Keskeny frontú, 3—4 emeletes házak ezek, ahol — mint tudjuk — mindegyik család magának él és élvezheti: «az én házam, erős váram» mondás jelentőségét.

Az ajtó bejáratát oszlopos erkély árnyékolja be s gondosan bezárt kapuján ott van az elmaradhatatlan rézkalapács. Elegendő a lépcsőházba belépnünk s meggyőződhetünk az ango-

lok természetimádásáról; ha már nem élvezhetik a falusi élet hangulatát s nem gyönyörködhetnek a rétek és mezők virágdíszében, a ház minden zegét-zugát betöltő virággal iparkodnak maguk köré varázsolni a szabad természetet. Földszinten a lépcsőházból nyílik a rendesen faburkolatú ebédlő, I. emeleten a társalgó- és olvasóterem (ez utolsó egyuttal dohányzó is), a II. emeleten hálószobák vannak; III. emeleten a fürdőszoba, mosókonyha, szárító kamra. A ház teteje többnyire lapos, körül rácsos, közbül — jó időben ruhaszárításra alkalmas — lécekkel. A konyha, az éléskamrával és cselédszobával souterrainhelyiségekben van.

A szobák berendezése az angolok konzervativ volta mellett bizonyít: rendkívül ragaszkodnak régi bútoraikhoz. Minél régibbek, annál nagyobb becsben tartják, büszkék rá és szeretettel őrzik. Új bútorokban a franciát kultiválják. Az elrendezésre rendkívül gondot fordítanak s mondhatom, még megközelítőleg sem láttam máshol oly izléses berendezéseket, mint Angliában. Különös, de talán nem érdektelen megemlíteni, hogy a nálunk oly kedvelt «angol bútorok»-at — sem magánházakban, sem klubbokban — nem tudtuk felfedezni. Ablakaink térre nyiltak, mely gyönyörű pázsitjával s lombsátoros fáival elragadó. Az ily kisebbszerű parkok a nagyközönség elől zártak. A körüllevő házak lakói külön kulcsot kapnak s kedvükre tölthetik idejüket egész nap a szabad ég alatt munkával, pihenéssel s szórakozásul: ott vannak tenniszpályák, melyek itt is, mint Angliában egyáltalán mindenhol, gyepesek (a gyepet e célra állandóan hengerelik).

Lakóhelyünket tehát jól választottuk meg s az ott tartózkodásunkat kellemessé tette az angolok végtelen kedvessége. Figyelmességükkel sokszor zavarba hoztak a «rideg» angolok. Bármerre mentünk, a legnagyobb szivességgel kezünkre jártak mindenben, nemcsak a társaságbeli emberek, hanem a vasúti és kereskedelmi alkalmazottak és rendőrök is. Mézes-mázos szavakban nem nyilvánul, de tettekkel bizonyítják udvariasságukat.

A nép jónevelése leginkább feltünt nekem a kiránduló-helyeken. Vasárnap ugyanis minden üzlet zárva; a forgalom szünetel. Az elhagyott utcák mindenfelé hangzanak az ürességtől. Ilyenkor mindenki kirándul. A kedvelt kirándulóhelyek egyike: Hampton Court, az angol királyok történelmi nevezetességű nyaralóhelye; ennek gyönyörű parkja vasárnaponként a közönség rendelkezésére van. Festői virágcsoportok között, százados fák árnyékában, gondosan ápolt gyepen — amin bárki sétálhat — telepednek le a családok; rendesen egész napi kirándulásra kosarakban hoznak magukkal eleséget, de azért ételhulladéknak vagy papirszeleteknek nyoma sincs. Letépett virágot vagy levelet nem látni sehol, pedig nincs kitűzve a jelzőtábla, hogy a növényeket rongálni tilos s messze elkalandozhatunk a parkban, míg őrre akadunk. Sok nézője akad itt annak az 1768-ban ültetett 80 cm kerületű szőlőtőkének, melynek ágai 35 m hosszú üvegház falát csaknem teljesen befedik s termése kedvező években 1200—1300 fürt. A vadaskertbe szabad a bemenet s hogy az állatoknak nincs bántódásuk, arról meggyőzött minket a szarvasok szelidsége, mikor kedélyesen vállunkra hajtották fejüket s tenyerünkből ettek. Ezt különben nemcsak itt, hanem Greenwich-ben is tapasztaltuk, ahol az Observatorium környékén a parkban temérdek szarvas és őz van s azok néha még a szomszédos utcákra is kibarangolnak. Szomorú szívvel gondoltam ekkor a Zugligetre, Hűvösvölgyre s hasonló kirándulási helyeinkre. Milyen pusztításokat visznek ott véghez egy-egy ünnep- és vasárnap! Meg kellene kisérelni egyöntetű, következetes eljárással mind az iskolák, mind a lapok részéről, talán sikerülne nálunk is kitartással megtörni a közönség ebbeli nemtörődömségét!

Kiváló rendszeretetüknek tudhatjuk be, hogy a hihetetlen forgalmú s aránylag rendkívül szűk utcákon a közlekedés veszély nélkül történik. A kocsiút egyik felét oda-, a másikat csak visszamenetelre használják. Minden forgalmas utcasarkon rendőr áll, s felemelt karjával jelt ad a kocsiknak megállásra, hogy a gyalogos közönség veszedelem nélkül juthasson az utca köze-

péig s onnan ugyanúgy az út tulsó felére. A rendőr jelzését mindenki szigorúan követi s még a király kocsija is nyugodtan megállt adott jelre automobilok, omnibuszok, teherszállító kocsik tömkelegében. Mikor Bleriot monoplánjának megtekintésére reggeltől-estig ezrével tódult a nép, négyes sorokban csatlakoztak s a később jövőknek eszükbe sem jutott, hogy előre tolakodjanak s természetesnek találták, hogy a sor végére álljanak s türelmesen és csendben várták, míg lépésről-lépésre előbbre juthattak. Ugyanígy történik a jegyváltás szinházak előtt s a police-man ugyancsak rendre utasítaná s kérlelhetetlenül — megvesztegetés lehetőségének kizárásával — kijelölné helyét a tolakodónak.

Szombat délutánokon, mikor az üzleti forgalom már szünetel, tartják a szocialisták gyűléseiket. A Hyde Park ismeretes nagy arányaival igen alkalmas ilyen népgyűlésekre. Egy nagy gyűlés megtekintésére mi is elmentünk. Százezrivel volt ott a nép. Tolongás sehol, lovas rendőrnek nyomát se láttuk. A gyűlésezők csoportonkint, hosszú sorban egymás mellett helyezkedtek el a park gyepes, szabad területén. Minden csoport közepén a csoportszámot jelző tábla mellett széken állva tartja beszédét a szónok. Nyomtatott programmot mindenfelé árulnak s így könnyen eligazodhatunk a számok szerint, hogy csoportonkint mit tárgyalnak. A szónokok közt sok a szerecsen. Az idegenek érdeklődése főleg ezek körül csoportosul. Állandó hallgatója egy-egy szónoknak alig van; néha nagyon sokan verődnek össze, néha már alig áll 4—5 ember körülötte. A lelkes szónokot ez nem zavarja, sőt annál nagyobb hévvel s hangzatosabb frázisokkal iparkodik elveinek közönséget hódítani. Új hitfelekezetek apostolait is itt találjuk színes zászlók árnyékában; számot adnak megtérésükről s az igaz hitre és boldogságra vezető csalhatatlan módokról. Az ilyen nagygyűlésekről természetesen nem hiányoznak a suffragette-ok sem. Velük különben lépten-nyomon találkozhatunk. Angliában — főleg az utolsó időben — rohamosan hódítottak minden téren az angol nők. Komoly munkájukkal tiszteletet keltettek és sok barátot

szereztek a nőmozgalmaknak. A tőkén alapuló, mai társadalmi rend akarata ellenére is elszólítja a nőt családja köréből és kényszeríti a kenyérkeresetre. S ha kötelességüknek megfelelnek s a legkülönbözőbb pályákon megállják helyüket, a reájuk rótt új terhek arányában meg kell adniok a nőnek az őt megillető jogokat is, mert a joggal nem járó kötelesség méltánytalanság. De a suffragette-ok jelenlegi durva, erőszakos, a női lelkülettel össze nem egyeztethető viselete a közvéleményt ellenük fordította. Eddig szinte észrevétlenül hódítottak meg a nők minden poziciót — hiszen Angliában már nő polgármester is van — most pedig lépten-nyomon ellenségekbe ütköznek s nem hogy nyernének, sőt, mint ahogy a tapasztalat mutatja, veszítenek jogokat. Az angolok általános véleménye, hogy az embernek három neme van most: férfi, nő és suffragette. Kívánatos, hogy a magyar feministákra elriasztólag hasson az angol nők túlkapása. Tagadhatatlan, hogy a nőmozgalom vezetőinek feladata nehéz, de a reájuk rótt felelősség tudatában meg kell válogatniok az eszközöket, mikkel célhoz jutni iparkodnak!

Az angol nők vállalkozó szellemének bizonyítékát a legkülönbözőbb foglalkozások terén láthatjuk. Dolgoznak a nők nemcsak kenyérkereset céljából, hanem vagyonos úrinőket láthatunk üzleti vállalkozások élén s vannak hercegnőik, akik nemcsak pénzüket fektetik vállalatokba, hanem gyáruk irodájában d. u. 1 és 4 óra között bárkit fogadnak s személyesen bonyolítják le üzleti ügyeiket.

Az utazás valódi szenvedélyük. Csaknem minden családban találkozunk nőkkel, akik Ausztráliában, Indiában voltak. Amerikába menni nekik csak kirándulás. A Tátrát, Erdélyt, a Hortobágyot nagyon sokan ismerik s örömmel gondoltak a nálunk eltöltött időre s nem győztek betelni a magyar vendégszeretet magasztalásával. Annál inkább elcsodálkoztam, hogy a legújabb iskolai könyvekben is mily hibásak az adatok Magyarországról. Módját kellene ejteni, hogy az angol ifjúság ne azt tanulja Magyarországról, hogy négy városa van: Budapest, Tokaj, Debrecen és Szeged, s Erdély különálló ország s aki úri ember az

mind németül· s csak a paraszt beszél magyarúl stb. A dualisztikus fogalmakat is tisztázni kellene. Csodálatos, hogy a hatóságok minden alkalmat felhasználnak az idegenforgalom emelésére s iparkodnak a külföld figyelmét ránk terelni, de arra egyáltalán nem gondolnak, pedig ideje volna a külföldi iskolai könyvekben foglalt részben elavult, részben hibás közléseket Magyarországról megváltoztatni s ép az iskolák révén felkelteni az érdeklődést hazánk iránt. Igen sokat tehetne e tekintetben Gineverné Győry Ilona mint volt székesfővárosi tanítónő s lelkes magyar honleány.

Az angol tanítók, tanítónők és írónők jövő év julius havára terveznek egy körutazást s akkor 10 napot Magyarországon fognak tölteni. E kirándulás rendezését dr. Erődi Béla főigazgató úr vállalta magára. A vendégek ellátására, kalauzolására női bizottságot alakíthatnának pl. a Mária Dorothea Egyesület és a főváros tanítónői, hogy a helyes módon nyert benyomásokból oly jó emléket vigyenek rólunk, mint az orvosszövetség külföldi tagjai.

Rákövetkező nyáron viszont a magyar tanítótestület rendez kirándulást Angliába s fogadtatásukról akkor a londoni tanítóság gondoskodik.

E kirándulásra idejekorán óhajtom felhívni kartársaim figyelmét s erre már azért is többen jelentkezhetnek, mert kedvezményes árú lesz s két év elég idő, hogy addig egy kis nyelvismeretre szert tehetnek. Vállalkozzanak minél többen! Talán seholsem kínálkozik annyi alkalom a komoly tanulmányokra, mint éppen ott.

Az iskolákban a szünidő csak julius vége felé kezdődik s így pedagogiai tapasztalatok gyűjtésére felhasználtuk julius elejét, de ezekről legközelebb adok számot. Azontúl időnk java részét a múzeumok látogatása foglalta le. Olyan e múzeumok gazdagsága s oly kiterjedést vett ott minden, hogy a szakembernek is hónapok kellenek, ha szakmájához tartozó tárgyakkal kimerítően akar foglalkozni.

A «British Museum» görög és római szobrok válogatott

gyűjteményében vannak az atheni Parthenon épségben megmaradt gyönyörű szobrai. A halikarnassi Mausoleum romjaiból fogalmat alkothatunk a világ hét csodáinak egyikéről. Alabástrom reliefeken leolvashatjuk Ninive történetét. Az egyiptomi régiségek között láthatjuk a «Rosette» hiressé lett bazaltkőlapját, melynek háromféle írása megadta a kulcsot a hieroglyphok megoldására. Teremről-teremre haladunk. Páratlan világkincsek tárulnak fel előttünk s bepillantást engednek a legkülönbözőbb népek és korok életébe. Amit csak produkálhat emberi elme és ügyesség — a bölcsőtől a koporsóig — azt ott mind feltalálhatjuk. Két millió kötetet tartalmazó könyvtára mellett gazdag kéziratgyűjteményben láthatjuk papyrusokon a görög kéziratokat, viasztáblácskákat, a legrégibb görög és latin bibliákat, a Magna-Charta eredeti példányát, Dante «Divina Comédiá»-ját, Leonardo da Vinci rajzait s jegyzeteit tükör írással, Erzsébet királyné saját kézírású imakönyvét, eredeti partiturákat, misekönyveket finom miniatur festményekkel stb. Ha egy-egy szabad délutánon kedvünk kerekedik lapozgatni e régi foliánsokat, elegendő az igazgatóságnál bemutatkozni s a legnagyobb készséggel felajánlott belépőjegyünkkel az olvasóterembe mehetünk. Híres nők és férfiak válogatott írásgyűjteményében olvassuk Napoleon egyik levelét, amit az abukiri ütközet után József fivéréhez írt. «29 éves aggastyán vagyok. Kifáradtam a dicsőségbe. Vágyom haza, hogy mielőbb magamnak élhessek, mint egy igazi egoista.» Boleyn Anna (VIII. Henrik II. felesége, akit három évi házasság után lefejeztetett) megköszöni egy püspöknek közvetítését a királlyal kötendő házassága ügyében s befejezésül írja: «szíves fáradozását köszöni nemsokára a világ legboldogabb asszonya A. B.» Stuart Mária megható sorokban kéri Erzsébet királynétól a kegyet, hogy fiával — bárcsak nyílt levélben is — levelezhessék. Cromwell Olivér a parlamentnek részletesen beszámol egyik győzelmével. «De mindez Isten jóságából történt!»

Amint egy alkalommal az egyik teremben rég elfeledett titkok világából a jelenre eszméltünk, szokatlan látványban volt

részünk. A terem egyik félreeső zugában nagy függő pecsétes, elsárgult leveles, rongyos táblájú könyvekben lapozgatott egy pápaszemes, tipikus angol bácsi. Terjedelmes iróasztalán körül egész virágoskert csodaszép, rózsaszín szegfükből s fehér margitvirágokból. Egy előkelő angol tudós volt, állandó látogatója az olvasóteremnek, aki ilyen módon tette otthonossá a könyvtárszobát. Mosolygó arca sejtetni engedé az örömöt s a lelki gyönyörűséget, hogy a jelen poezisével felidézhette múlt idők varázsát.

Ha végre sikerül búcsúznunk a British Museum kincseitől a «National Gallerie» remekei rendszeresen válogatott történelmi fokozatban, az egyes iskolákhoz tartozó képeket csoportosítva állítják elénk a festőművészet fejlődését.

A «Tate Gallerie» az újabb festőművészetet teljes pompájában és tökéletességében tünteti fel. Különösen hatott rám, de úgy tapasztaltam, az angol művészetnek mostoha gyermeke: a szobrászat. Nyilvános tereken látható szobraik sablonosak, néha ízléstelenek s szerencsétlen az elhelyezésük. Hiába járjuk végig a Westminster apátság misztikus félhomályát, szobrot, siremléket rengeteget, igazi művészi remeket alig találunk. Ezzel ellenkezőleg festményeiken a gondolatok gazdagsága, a kivitel tökéletessége s főleg gyönyörű portrait-jeik szembeötlők.

Ha a 18. és 19. század francia festőit akarjuk tanulmányozni, ne Párisba menjünk, hanem a «Wallace Collection»-t keressük fel. A Herford House gyönyörű palotája méltó kerete a benne elhelyezett festészeti, szobrászati, iparművészeti remekeknek s a művészi elrendezésű, értékes fegyvergyűjteménynek pálmákkal, virágokkal diszített első emeleti erkélyének közepén Ámornak érdekes carrarai márvány szobra áll, s felírása: «Én vagyok az Urad Istened s bármily erős vagy, nem küzdhetsz ellenem.»

A «Victoria Albert Museum» 145 terme az iparművészettel foglalkozóknak bő tanulmányt nyújt.

Sir John Soane, a Bank of England építő művészének ajándékát az u. n. «Soane Museum»-ot fel kellene mindazok-

nak keresniök, akik hivatottak múzeumok építésére és rendezésére. Egyik kis szobában 150 festményt helyezett el Soane a háromszorosan lapozható falakon. A harmadik átlapozás után felső, sárga világítású kis kápolna van előttünk az előtérben Vénusnak márványból faragott szobrával, 24 kis szobában minden tenyérnyi helyet felhasznált műkincseinek s a túltömöttség mellett is jól áttekinthetők s elhelyezésük a rendező leleményességét s kiváló művészi izlését dicséri.

A «Natural History Museum» impozáns palotájában a természet örökké változó csodás könyvét lapozhatjuk végig. Kővé vált maradványaikban előttünk állanak az állat- és növényvilág óriásai s egy elmúlt csodálatos világról regélnek. A nagy termek teljes hosszát betöltő 84 láb hosszúságú diplodocus, a mennyezetig érő 12—14 láb magas mastodonok óriási ignanodon, a megatherium fejénél nehezebb lábfejekkel, a dinotherium óriás agyaraival s mindezeknél inkább a hatalmas mammuthok rettentő csontjai sejtetni engedik, mily borzasztó lehetett a küzdelem akkor a földön! Békés együttlétben láthatjuk a pterodactylust kígyótestével, hatalmas szárnyakkal, a vérengző barlangi hyenát, a mainál kétszerte nagyobb őstigrist stb.

Csak a nagyjában vázolt főbb látnivalók ezek. Hol vannak még a templomok, királyi paloták, egyesületek, magánosok gyűjteményei? Ki tudná azokat mind felsorolni?! De céltalan is. Csak száraz adatok ezek így, míg ott a valóságban igazi lelki gyönyörűségek forrásai; kárpótolnak a testi fáradságért s olyan örömökkel gazdagítnak, miket soha el nem feledhetünk. Felsorolásukkal célom csupán érdeklődést kelteni e műkincsek iránt s kedvet ébreszteni, hogy annak idején sokakban érlelődjék az elhatározás: utazzunk Londonba!

Budapest. *Szabó Gizella.*

A FINNEK VEGYES KÖZÉPISKOLÁJA.*

Három dolog az, amiben Finnország bővelkedik: a víz, a szikla és az iskola. Ezekben gazdagok a finnek. A tó és a szikla, e természetadta adományok után az iskolákat már az emberkéz emelte. Finnország az iskolák igazi hazája. Az iskolák minden nemét megtaláljuk itt, ami már külföldön megvan és még sok olyant, mely csak náluk található. És megvan az iskolák sokféle faja nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is. Ha egy kisebb városban van már liceum, az nem zárja ki, hogy ott reáliskolát is ne szervezzenek. Kuopioban, talán 10,000 lakóssal biró városkában van két vegyes középiskola, liceum, reálliceum, kereskedelmi iskola, azonkívül sok jól szervezett népiskola és vakok intézete. Még csodálatosabb Mikkeli, 3000 lakóssal biró falu vegyes középiskolájának 400 növendéke volt.

Megvan náluk és nagy közbecsülésnek örvend, különösen a népegyetem. Ez intézménynek célja általánosítani a műveltséget, mélyíteni a hazaszeretetet, önművelődésre képessé tenni a nép fiait; belőlük jellemes, öntudatos egyéneket nevelni. Ha elgondoljuk, hogy az alig három millió lakosságú Finnországnak 28 népegyeteme van, akkor azt is láthatjuk, hogy mily nagy gondot fordít ez az ország a nép művelésére.

Ilyen nagy szerepet játszó s nagy elterjedésnek örvendő intézményük a felső fokú vegyes középiskolájuk is.

A 80-as évek nőmozgalma, mely Ibsen Björnson munkái után Finnországban is meglehetősen nagy lendületet vett, erő-

* A «Művészeti és Művelődési Magy. Nők köre» irodalmi szakosztályában tartott előadás.

sen hangsúlyozta, hogy mivel a nő a jövő nemzedék nevelője, neki is olyan nevelést kell adni, mint a férfinak, vagyis mind a két nem részére kell az iskolákat állítani, hogy így a nőnek is módja és alkalma legyen a műveltség teljes elnyerésére. Kezdetben csak azt tudták elérni, hogy a fiúliceumokhoz hasonlóan külön leányliceumokat is szerveztek, mely az egyetemre is képesített. Voltak többen, akik már ekkor hirdették, hogy pedagógiai, de különösen *gazdasági* szempontból, sokkal helyesebb volna a fiúkat meg a lányokat együtt oktatni és nevelni.

Az eszme kivitele természetesen késett, mert a közös iskola híveinek sok ellenvetést akadályt kellett legyőzni.

Mindenekelőtt több pedagógus kiutazott az északamerikai Egyesült-Államokba, hogy a vegyes iskolák szerepét, tanulmányi rendjét azok szülőföldjén tanulmányozzák. Itt tett Bromberg pap és dr. Johnsson tanár-író, akik, midőn hazatértek, siettek tapasztalataikról számot adni. A közös iskolák felállítását az akkori finnországi társadalmi és iskolai viszonyokra nézve nemcsak előnyösnek mondták, de elhatározták, hogy addig nem szünnek meg agitálni és propagandálni, míg csak a külön tanítás híveit meg nem győzik állításaik ellenkezőjéről, s míg csak meg nem nyitják az első felsőfokú vegyes iskolát.

Tervük 1884-ben, tehát most 25 éve vált valóra, amidőn Helsinki (Helsingfors) fővárosban felállították az első közös iskolát.

Azonban három év mulva már annyian jelentkeztek a fölvételre, hogy megkellett nyitni a második vegyes iskolát is. Ennek élére nőt állítottak, hogy így is kimutassák ezen iskola közös jellegét. A főváros példáját követte csakhamar a vidék is, bár ott nehezebb volt megküzdeni az előítéletekkel, mégis egymás után állították fel a vegyes középiskolákat s bátran merem állítani, hogy ma Finnországban ez a legkedveltebb iskola-faj.

A finnországi közös iskolák úgynevezett reális és humanistikus alapon nyugvó általános műveltséget nyújtanak. Tantárgyaik a következők. Vallástan, földrajz, történet, a finn-, német-, francia-, svéd- és orosz nyelvek, a természettudományok és a ma-

tematika. Mint melléktárgy megemlítendő az egészségtan és a slöjd, mely különben minden iskolájuk tantervében fel van véve.

Az intézet vezetését egy igazgató és egy igazgatónő látja el, ez utóbbi különösen a leánynövendékeken erkölcsi felügyeletet gyakorol. A tantestület is férfi és nőtagokból áll, rendesen egyenlő számban. A finnországi közös iskolák magán vagy községi jellegűek. A magániskolák ismét vagy társaságok vagy egyes személyek tulajdonai. Az állam többé-kevésbbé segélyezi ezeket, de ő maga csak öt osztályos közép vegyes iskolát állít föl, a kilences osztályú teljes vegyes iskola pedig, mely egyetemre is képesít, a magánosok vagy társulatok birtokában van.

Az 1907—908-ik tanévben a 26—5 osztályos és 30—9 osztályos közös iskola tanulóinak száma 6406 volt. Ebből 3350 a leány és 3056 a fiú.

Az első vegyes iskolák felállításakor a közös oktatást ellenző pedagógusok és hirlapok különösen a következő ellenvetéseket, hátrányokat hozták föl:

1. A leányok csekélyebb fizikai erővel bírván, mint a fiúk, könnyen túlterheltetnek s így visszamaradnak.

2. A fiúk az együttlét következtében elpuhulnak és elveszítik a komolyabb munkához való kedvüket.

3. A leányok a fiúkkal való mindennapi találkozás folytán, sokat veszítenek nőiességükből.

4. Féltek az esetleges erkölcsi eltévelyedéstől, azért azt kívánták, hogy legalább a felsőbb osztályokban válasszák szét a két nemet.

Ezen felhozott aggályokat csakhamar megcáfolta a tapasztalat s azon orvosok és tanárok véleménye, akik kezdettől fogva ily közös iskolákban tanítottak. A közös iskolának az általuk jónak talált előnyei a következők.

1. A rendes testalkatú lányok teljesen azonos eredménnyel végzik munkájukat, a lányok átlag jobb bizonyítványokat nyernek.

2. A közös iskolába járó lányok sokkal tisztább itélő képességét és logikusabb gondolatmenetet tanusítanak, mint azok, akik a külön leányiskolákat látogatják.

3. A közös iskola legnemesebb gyümölcseit azonban a nevelés terén termeli. A mindennapi közeledés és az ugyanazon munkában való részvétel ahelyett, hogy veszélyt hintett volna, úgy a fiúkra, mint a leányokra egyaránt nemesítőleg hatott. A fiú a leányban kezdettől fogva munkatársat lát, érdemüket becsüli s a leányok finomabb érzése öntudatlanul is hat a fiúkra. A fiúk sport és férfias munkakedve nem hogy csökkenne, hanem inkább erősödik. Erkölcstelen visszaélések pedig egy esetben sem fordultak elő.

4. A lányok bátrabbak, önállóbbak és nem veszítenek semmit nőiességükből.

Azonkívül a közös iskolákban, mint azt a kezdettől fogva alkalmazott iskolaorvosok bizonyítják, az egyes tantárgyak alól való felmentésben alig részesült több leány, mint fiú. Az elmulasztott iskolai félnapok száma pedig csak jelentéktelenül volt magasabb a leányoknál, mint ugyanabban az osztályban a fiúknál.

Bátran állíthatjuk tehát, hogy a leányok ugyanannyit nyernek a közös iskola révén, mint a fiúk.

A közös iskolák etikai jogosultsága abban van, hogy az otthon eszméjét az iskolába viszi át. Valamint a családban az atya, anya vezeti a gyermekeket, úgy a vegyes iskola is a férfi és nő tanárok közös munkája által neveli, oktatja a két nembeli ifjúságot.

Mivel nem tudni előre, hogy a leányok közül ki fog férjhez menni, méltó és igazságos, hogy alkalmat nyújtsunk nekik, hogy az élet küzdelmeiben a lehető legnagyobb előnyöket biztosítsunk nekik. Ezt pedig a vegyes iskola teszi lehetővé, módot adván a legnagyobb műveltség elnyerésére.

A finnek a közös iskolák eszméjét, mint már említettem is, az amerikai Egyesült-Államoktól vették át, de azt önállóan, a helyi viszonyokhoz alkalmazva szervezték. Európában ők a megalapítói, s tőlük vették át az angolok és a svédek. Legújabban pedig a németek is elhatározták a vegyes iskolák fölállítását. Csak nálunk nehéz megtörni a jeget. Pedig szervezése már nem

okozhat különösebb gondot, mert ezen intézménnyel már nem kell kísérletezni, hanem csak utánozni és a helyi viszonyokhoz átalakítani.

Nyugodt lelkiismerettel merem ajánlani fölállítását, mert amit Finnországban tapasztaltam, láttam s amit az intéző köröktől hallottam, mind azt igazolják, hogy az együttes tanításnak elenyészően kevés hátránya mellett, igen sok az előnye.

Ha Magyarországon vannak is első látszatra akadályai a vegyes iskoláknak, tanulmányozni kell azokat bizton tudom, hogy nem legyőzhetetlenek. Vagy tegyünk úgy mint a finnek, ne sokat vitatkozzunk, hanem a legnagyobb pedagógiai eszközhöz, a tapasztaláshoz forduljunk. Állítsuk föl az első vegyes iskolát s az eredmény döntse el, hogy jót vagy rosszat cselekedtünk-e.

De aki csak úgy félvállról, minden nyomós érv nélkül odaveti, hogy a közös iskola nem nekünk való, vagy aki meggyőződése ellenére, vagy bár öntudatosan is akadályokat gördít a közös iskola híveinek útjába, az nagy könnyelműséget követ el, mert ez azt is meggátolja, hogy a nők, a férfival egyenlő tudást nyerhessenek. Pedig aki tudja, hogy mily nevezetes befolyással van a nő műveltsége a családi életre, az tudni fogja azt is, a nők magasabb képzettsége nagyban biztosítja az ország művelődését és előhaladását.

A finn nők azon kitüntetésüket, hogy a parlamentben is helyet foglalhatnak, a viszonyok közreműködésén kívül főleg magas műveltségüknek köszönhetik.

Finnország ama szerencsés államok egyike, melynek harci dicsőségéről, diplomáciai működéséről a külföld keveset hall ugyan, de amelynek annál híresebb kulturája. Különösen nagy gondjuk a nőnevelés. A nők felsőbb oktatásáról talán oly nagy áldozattal Európa egyik államában sem gondoskodnak, mint éppen Finnországban. Ennek az érdekében szervezték és tartják fönn a közös iskolát is, amely ez évben immár a negyedszázados jubileumát ünnepeli.

Budapest. *Ispánovits Sándor.*

GYULAI PÁL, A TANÁR.

Koporsója fölött elhangzottak a szép beszédek. Berzeviczy, Beöthy, Hegedüs elmondták, az igazság és szeretet meggyőző erejével mondták el, hogy ki volt nekünk, ki volt a magyar nemzetnek Gyulai Pál, a költő, a kritikus, a tudós, az ember. És elmondták, hogy ki volt, mint tanár, ki nemzedékeket nevelt fel a magyar géniusz, a magyar nemzeti irodalom szeretetében. És talán mint tanár volt legáldásosabb, legmélyebb hatással tanítványaira, azért keressük fel sírját és hallgassunk tanítására!

Gyulai Pálnak az életéből és emlékéből nagyon megtanulhatjuk, hogy külső modor és belső lényeg nem mindig fedik egymást. Hiszen Gyulai Pál modora harcias, támadó volt és most a végső leszámolások nagy magábaszállásainál még a legérzékenyebben-megsebzettekről is kiderül, hogy jó volt hozzájuk, hogy a kelleténél nagyobb szenvedések árán is sokat köszönhetnek neki s hogy ő tulajdonképen akarta is, hogy köszönhessenek neki valamit! Pedig Gyulai Pál tanári működésének méltánylása nem áll arányban többi nagy érdemének a hálás elismerésével; Gyulai Pál mint tanár, különösen az utóbbi időben nagyon hanyatlani látszott; úgy látszott sokszor, hogy inkább csak a pietás felébresztésében van nagy hatása és mégis a legutóbbi tanítványai is, ha figyelik önmagukat, ha figyelik az egyetemi tanulságok és impressziók további sorsát, további fejlődését, gyakran észreveszik, hogy épen Gyulai Pál mondásai és hatása ugyancsak életerős és életrevaló, hosszú, értékes gondolatsorokat indítottak meg bennük, olyan gondolatsorokat, melyek a bevált, az életre figyelmeztető kezdet után az életben csaknem maguktól fejlődtek, melyek minduntalan meg-meg-

szólalnak és nagy eréllyel kívánnak figyelmes, öntudatos elgondolkozást!

A legutóbbi tanítványok nem hallottak nagy tanáruktól ragyogó gondolatmenettel és fényes szókészséggel összefüggő előadásokat; nem hallottak olyan szebbnél-szebben egymásbafolyó mondatokat, mint amilyenekből írott értekezései annyi szépséggel szövődnek össze! És mégis — azt hiszem, hogy nemcsak én, hanem sokan — olyan hatásról számolhatunk be, amilyen csak a legidealisabb tanároktól jut osztályrészül!

Tény, hogy nekrologjai sok szép vonást említhetnek fel eredeti egyéniségéről és mi könnyező szemmel mondhatjuk mindegyikre: «Igen, ilyen volt, csakugyan ilyen volt egészen!» De azért nekem mégis úgy tünik fel, mintha az ő egész lényére, minden irodalmi, minden írói és szónoki munkásságára, minden beszélgetésére semmi jellemzőbb nem volna, minthogy tanár volt, tanító és nevelő volt, az volt minden gondolatával és minden érzésével! Mindenekelőtt olyan volt, aki először is tisztába jött önmagával, megérlelte saját meggyőződéseit, azután meggyőződéseivel mindig mások lelkét figyelte; aki folytonos nyugtalansággal mások lelkét akarta mozgásba hozni, változtatni, javítani, emelni; aki közvetlenül és közvetve, idejében propagálásra, közlésre, vitatkozásra tanítva, sokaknak a lelkét akarta megindítani, egész Magyarországét és sok időre, egy egész nagy virágzó jövőre!

Ehhez a munkájához már a hangulatot is jól elő tudta készíteni. Gondja volt rá még az egyetemen is, hogy mindenkit biztosítson a figyelméről, mindenkire felhívja a figyelmet és hogy hol az egyiket, hol a másikat előtérbe helyezve, kit-kit minél többször, minél nagyobb aktivitásra serkentsen már csak azért is, mert exponáltságnál majdnem mindig kínos egy kicsit a mozdulatlanság. A legkülönbözőbb dolgokról beszélgetett az előadások előtt, de megszólíttatlanul nem maradt senki, legalább is a szeminaristák közül és az ilyen megszólításoknak nem volt szabad lefolyniok a társak hozzászólása nélkül. Történt pedig mindez olyan kedélyes hangon, hogy utána fogékony,

jó hangulattal ment végbe a bevonulás a terembe és kedvesen, zökkenés nélkül térhetett át mindenki a komolyabb tudományra.

Az ilyen hangulatébresztés mellett azután a tanítás inkább töredezett, monológikus dialogizálás volt, mint előadás. Ha megkezdődött is a tények felsorolása vagy a korkép, mindig felvetődött egy-egy probléma, mely azt megszakította s melyhez lassan, szinte akadozottan ilyenféle kérdések fűződtek: miért is volt ez így, hogyan is lehetett volna ez másképp, hogyan is van ez ma, hogyan is kellene másképp lennie, mit is kellene ma segíteni, ma tenni?! Hiába volt szó akár a XV. vagy XVI. századról is, néhány mondat után már ott volt megint a töprengés: «Mit is kellene ma tenni?» És ezután a töprengés után mindig meghúzódott kimondatlanul is a néma intés, hogy ez mind a jövő generáció dolga és ebben a néma intésben már bennrejlett a buzdító, tettrekésztető felhívás, hogy ez talán előbb-utóbb nem is lehetetlen feladat a fiatalokra nézve. Hogy milyen a jó essay és hogy magyar essay-irodalom nincs; hogy Bánk-bán milyen nagy és hogy ez maradt az egyetlen magyar tragédia; hogy a női kérdés szépirodalma a külföldön milyen fejlett és tanulságos; hogy egy magyar írónőről sincs jó élet- és jellemrajz, mindezt többször visszatérően, nagyon kevés adattal és olyan hosszanhangzó, lassú szavakban tárgyalta, mint ahogyan az abc-t sillabizálják, de épen az, hogy mennyire abc-nek tekintik tanítványai ezeket a kérdéseket, mutatja, hogy mennyire átmentek az egész irodalmi felfogásukba. És amilyen lassan és keveset adott elő, annyira haragudott, ha valaki feleleteiben nem teljes biztonsággal mondta el a maga igazát. Az ő előadásain nem lehetett kapkodni, idegesen előretörni, a szó szoros értelmében sokat tanulni és elfáradni, de aki akart, az sokat gondolkozhatott és sok vezető tervet szőhetett épen akkor, mikor tanulmányaiban és lelki fejlődésében kezdtek beállni az irodalmi munkásság első számbavehető feltételeinek a kezdetei!

A nevelő erő működése, a széleskörű tekintet megadása; a mult hagyományain alapuló jövő fejlődés előkészítése; a továbbadó és szuggeráló képesség fejlesztése; a tartós, az élet-

erővé való hatás; a nyugodt biztosság és a biztosságból fakadó sikeres működés megalapozása, hiszen mindez olyan fontos a tanári munkában és az ilyen tanítás mindegyiknek olyan hatalmas fegyvere lehet!

És nekem Gyulai bíráló működése is olyan, mintha az volna benne a leglényegesebb, a legidealisabb és leghalhatatlanabb, amiben a tanár lelke nyilatkozik meg s én ezért nem látom még személyekkel szemben sem harcnak ezt harcot, hanem segítségnek! A javítási szándék, a javulás lehetőségének a hite, a mult leszűrődött igazságainak az átadási vágya, a jövő előkészítésének a szeretete, az az atyai felelősségérzet, mely minden íróban tanítványt lát, mely a hibákat gyorsan észreveszi, még az élvezést is megzavarja és nyugodt tétlenséget nem tűr, ez a sok-sok tanári vonás, ez az, amit én legfontosabbnak érzek benne itt is! És talán egyrészt csak ennek a nagy tanári lelkesedésnek a túlzása szólalt meg benne akkor is, mikor bírálataiban esetleg nem igen vette tekintetbe, hogy ott nemcsak az ország javáról és egyesek belső fejlődéséről van szó, hanem már életbevágó társadalmi pozíciókról, meg hogy belső fejlődésében nem mindenki tud és nem mindenki merhet a közvéleménytől olyan független lenni, mint ő, mivelhogy sokan a hatás kockázatos emelésével könnyen elveszthetik egyáltalában minden befolyásoló képességüket!

És költeményei, az a sok szép, gyengéd, halk dala? Ha érzést egyáltalában lehet tanítani, akkor ezek tanítják a nemes érzést! Merengve értjük meg őket legjobban. És becsüljük meg érzésben is azt, amit merengés, elgondolkozás közben kapunk! Lassan, nehezen nyílik meg ilyenkor szívünk, nem szárnyal lobogva a lelkesedésünk, de ami ilyenkor behat a lelkünkbe, az mélyre lopódzik, az nem egyhamar röppen ki onnét és az vígasztalóan sugallja, tanítja a szeretetet olyankor is, mikor az magától ki-kihal bennünk!

Becsüljük meg áhítattal Gyulai Pált, a tanárt, a tanár-kritikust, a tanár-költőt! Tanítson bennünket emléke is!

Budapest. *Schmidt Mária.*

«HADZSI SZTÁKA.»

(Egy bosnyák tanítónő.)

Ezen a néven ismerte mindenki Boszniában ezt a rendkívüli leányt. «*Hádzsi*» az előneve minden gör. kel. kereszténynek, ki a «szent sírhoz» zarándokolt. Az okmányt erről az ottani illetékes püspökség állítja ki, s e cím aztán átszáll az illető egyén minden leszármazottjára. Régente úgy látszik ennek nagy jelentőséget tulajdonítottak. *Hádzsi Sztákát* mindenki csak így, keresztnevén szólította s csak halála után hallottam, hogy *Szkenderov* a családi neve.

Feltűnt már az utcán ez a finom arcú, nemes megjelenésű nő, de lényének hatását csak akkor érezte az ember, ha beszélt vele s csak akkor hatott rendkívüli egyéniségével annyira, hogy e nagy impressziót feledni nem lehet soha.

Háziasszonyunknál, Szarajevoban, láttam többször Hadzsi Sztákát, hová közügyek érdekében gyakran eljárt, mert a jótékonyság terén együtt működtek.

Miss Irby-nek, az előkelő angol hölgynek volt különben Sztáka segítő társa. A tanult, nagyműveltségű főrangú dáma és Sztáka, a bennszülött bosnyák leány — megértették egymást.

Én a «Balkán-Hipáthiájának» neveztem, s azt mondta Miss Irby: «senki sem jellemezte jobban». Fájdalom, hogy tragikus halála még igazabbat adott Miss Irby szavainak.

Mindig fekete ruhában járt, s még finom posztó kabátja is fekete szőrmével volt bélelve. Mikor én megismertem, már nem lehetett fiatal, de a szemei! istenem azok a szemek!

örökké feledhetetlenek előttem, én azóta se láttam ilyen lelkivilágot áradni felém egy csodálatos, mélységes, fekete szempárból! Finom modora volt, kedves mosoly ömlött el arcán, ha beszélt, s valami rendkívüli szelídség töltötte el egész lényét. Csak ha valami nagy eszme hevítette, akkor nem ismert rá az ember, kabátja alatt hátratett kezekkel, erős léptekkel ment fel s alá a szobában s úgy beszélt, mint egy hős férfiú.

Emlékszem, egyszer egy ilyen jelenet végére léptem a szobába, ő hamar távozott. «Hisz ez a Sztáka egy oroszlán, mondtam önkénytelenül. Hogy nevetett Szávka asszony! De kár, hogy nem hallotta, mondta, «jól gondolod szépséges virágom, csak rosszul mondod: galamb a szíve, oroszlán a lelke, szent az imádsága». Ezt mondta háziasszonyunk, s csak később értettem meg, érettebb koromban igaz szavait.

Hádzsi Sztáka Szarajevoban született, hol az ottani tanítóktól nyert oktatást, kik egyházi énekek, kevés számtanra tanították. Atyja korán elhalt, anyjával s három testvérével maradt hátra, egyik fivére ugyanott esett el a mozgalmas török idők valamelyik véres harcában.

Abban az időben, ki törökül beszélt, azt jó szemmel nézték a mohamedánok, az bizalmat keltett maga iránt, kit megbecsültek a török hivatalnokok s magas rangú ozmánok. Sztáka jól tudott törökül. S az ő szava jelentősebb volt, mint bármelyik más szarajevoi lakóé.

Ő létesítette abban az időben az első szerb iskolát, a régi templom közelében, melyet maga is vezetett. Sokat írt orosz lapokba és segített *Hilferding* orosz konzulnak szerb régiségek gyűjtésében.

Gyermekkorában sok egyházi könyvet olvasott, vallásos érzülete ebből erős tápot nyert s így mindennap a templomban énekelt kellemes hangjával. Mint nagy kedvelője a komoly tanulmányoknak, azon volt, hogy megalapítsa az első leányiskolát Szarajevoban. Ez az eszméje sikerült, a szarajevoi püspök, az akkori török pasa *Velindin* (Musztafa fia) s több szerb lakos támogatásával 1857-ben megnyitotta az első elemi leány-

iskolát Szarajevoban. Itt most elemi oktatást nyujtott ő maga a szükséges könyveket Belgrádból szerezte be. A szerb püspök s nehány lakossal egyetértve kivívta *Velindin pasánál* azt az engedményt, hogy a szerb keresztény halottakat nyiltan és rendes szertartással temethették el. Ez akkoriban nagy és hatalmas vívmány volt.

Rövid idő mulva iskolája nagy hírnévnek örvendett, mert benne kézimunkát is tanított. Erre a tárgyra idegen erőket hívott, még saját növendékeiből fel nem nevelt egy párat. Az írás, olvasás tanításának új módszere s a kézimunka szaktanítása által oly előnyös híre ment intézetének, hogy 1862-ben már katholikus, izraelita, de még mohamedán török gyermekek is látogatták. Ebben az évben *Topál-Osman* pasa jött Belgrádból Szarajevoba s ő is beadta leányát ebbe az iskolába, példáját követte a magas hivatalnokok serege. *Osman pasa* 600 «gros» havi segélyt eszközölt ki az iskola részére a szultánnál. Az erről szóló «fermánt» átadta Hadzsi Sztákának.

Hogy milyen volt munkálkodása, azt legjobban tanítványai bizonyitják, kik elszéledtek Bosznia-Hercegovinában. A jó tett következménye messze elhat. Ide szakadt Sztáka egy szegénye, neveltje, tanítványa. Még fiatal ember, műasztalos, itt letelepedett és meg is nősült. Többször dolgozik nekem, s ilyenkor mindig hadzsi Sztákáról beszélünk s virágos nyelvén «jóságos anyjának» «jóltevőjének», «aranyszájú»-nak nevezi.

Nagy befolyása s tekintelye volt a török kormánynál hadzsi Sztákának s igy nem egyszer szabadított ki valakit a börtönből vagy mentett meg a bitófától.

Szafet pasa jövetelével 1868-ban 1000 «gros»-ra emelte a havi segélyt s igy ingyen tarthatott ki nehány szegényt s intézete a *Miss A. P. Irbyé* mellett egyszersmind a szegények menhelye volt.

Vallásos hajlamait követve 1870 ben elhatározta, hogy a «szent sírra» zarándokol. Útja Konstantinápolyon vezette keresztül, hol barátja s tisztelője *Topal-Osman pasa* palotájába szállott, ki *Azis* szultánnál audienciát eszközölt ki számára, ki

10,000 «gros» utiköltséggel látta el. Zarándokútjáról visszatérve, valóságos szent életet élt, habár már addig is úgy élt mint egy apáca.

A magas hivatalnokok háremeibe mindig szabad bejárata volt, egyedül mozgott, járt, kelt minden időben s tisztelettel tértek ki előle.

Utazása ideje alatt, mely egy évet vett igénybe, két végzett tanítványa helyettesítette. Megbizatásuknak oly lelkiismeretesen tettek eleget, hogy hadzsi Sztaka nagyon meg volt elégedve.

Megérkezését nagy néptömeg várta, elkisérték a templomba hol hálaadó Istentisztelet volt, s onnan házáig követték nagy tömegben. Nagy és kisebb emlékeknek se szeri, se száma, melyeket ismerősei között osztott ki, nagy útjának emlékeül.

Házában úri rend és életmód folyt (már nem a mi felfogásunk szerint, talán inkább illenék a «tisztes» kifejezés), öreg száz éves anyjával élt együtt.

Iskolája az okkupációval megszünt. A török kormánnyal megszakadt az addig élvezett segély is. Így ő édesanyjával s néhány szegény növendékével *Miss Irby*hez ment, ki őket magához vette.

Gyorsan következtek az új események, más világ létesült hadzsi Sztáka körül, ki azonban most sem szünt meg a szépért rajongni, a jóért lelkesülni, mert a kultura modern haladása közepette én még ott láttam őt a jótékonyság mezején. Az okkupáció mindent megváltoztatott. Azóta megesett az annexio is. S emlékszem, ha ezek az asszonyok nekem a török időkről s pasákról beszéltek, úgy hallgattam őket, mintha valami rég letűnt századok meséit regélnék. Nem is tudtam megérteni, hogyan lehetett az az ő életök, az ő világuk. Pedig milyen egyszerű, én is már két jelenetben láttam Boszniát, a közelmúlt már a multé.

Hányszor merengtem el hadzsi Sztáka sorsán. És micsoda végzet az, hogy egy ilyen tartalmas lény, ilyen szent életű leány, olyan tragikus halállal kellett kimuljon.

Élete szép volt s fontos események fűződnek nevéhez, a török kormánynál szava többet nyomott egy férfiénál, tisztelték, becsülték, szerették. Én halála évében kerültem Boszniába, mikor már rég okkupáltak, sok minden változott, de Sztáka változatlan becsülésnek örült, noha a fennálló viszonyok között sem ő, de Miss Irby sem birt már azzal a személyi jelentőséggel.

1891-ben a kath. nőegylet «Illiadze» fürdőben bazárt rendezett. Sátrakban árultunk, pazar volt a jövedelem, sikerült, mint minden mulatság, hol katonaság dominál.

Délután künn volt hadzsi Sztáka is. Ennek a feledhetetlen napnak emlékét másnap Sztáka szerencsétlenségének híre borítá el. A fürdő és város között az út nem volt jól kivilágítva valami lovak megbokrosodtak, többeket elgázoltak, de szegény Sztáka járt legrosszabbul, borzalmas volt megsérülése s több napi emberfölötti kínok szenvedése után halt meg.

Temetése Miss Irby házából történt, részt vett a kormányzó s a hivatalos körök, nagy embertömeg. És zokogva temették Bosznia első tanítónőjét, a Balkán Hipathiájáját.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

AZ ÍRÁS- ÉS OLVASÁSTANÍTÁS FŐNEHÉZSÉGEI.

Aki valaha tanított gyermeket írni-olvasni, vagy csak látott írni-olvasni tanuló gyermeket, tapasztalásból tudja, hogy az ábécé ismerete még nem jelenti az írás-olvasás tudását.

A betűk felismerése és rajzolása nem okoz a normalis gyermeknek nagyobb nehézséget. A betűk látási képét könnyű szerrel társítja a megfelelő hangképzetekkel és mindkettőt a megfelelő írásmozdulatokkal.

Ámde nehézséget okoz az írás szempontjából a szóknak hangokra való elemezése, az olvasás szempontjából az egyes hangoknak szótaggá való összeolvasztása.

Laikusok vajmi nagyot csodálkoznak ezen. Bőven van alkalmam tapasztalni a szülőknek az álmélkodását, nem egyszer a megdöbbenését, afölött a megmagyarázhatatlannak tartott tény fölött, hogy a még iskolába nem járó 5—6 éves gyermekük el tudja olvasni a betűket és mégsem tudja elolvasni a szókat.

Minden valamire való írás-olvasástanítási módszer a fennebb említett két nehézségnek, vagy legalább ezek egyikének a leküzdésére törekszik.

Ámde minden eddigi számbavehető módszer csak a próbálgatáshoz, keresgéléshez, a sötétben való tapogatódzáshoz hasonlít.

Egyik-másik eredményre is vezet, mint ahogy a számolni nem tudó gyermek is eltalálja néha, mennyi ötször öt.

Ámha a gyermeket meg akarom tanítani az ötször-ötre, nem elég, ha tudom az egyszeregyet. Tudnom kell a dolgok miértjét. Tudnom kell, hogy öt ötösből hogyan épül fel a huszonöt. Másképen hogyan építtessem fel a gyermekkel abból az öt téglából a huszonötöt s hogyan bontassam vele az épületet ismét köveire. A fölépítés és szétbontás miéntje oly egyszerű, oly világos, hogy ahhoz magyarázó szó sem fér.

Ha írni-olvasni akarok tanítani, nem elég, ha én tudok írni-olvasni. Nem elég, ha én tudom, hogy ez a szó: «asztal»

öt kőből (öt hangból) épült fel, s nem elég, ha én erre az öt kőre fel tudom bontani s ebből az öt kőből ismét fel tudom építeni a szót. A gyermekkel kell szétbontatnom és fölépíttetnem.

Mint tudjuk, ebben a szétbontásban és felépítésben áll az írás- és olvasástanítás voltaképeni nehézsége. Ám ennek a szétbontásnak és felépítésnek a mikéntje nemcsak a laikus, hanem még a tanító előtt sem világos. A tanító maga sem tud számot adni róla, hogyan bontja szét hangokra a szókat, ha ír és hogyan kapcsolja össze a hangokat, ha olvas.

Hogyan tanítsa meg most már a gyermeket olyan működésekre, amélyeket maga sem ismer?

Ha én magam, a tanító, nem tudom, mit csináltam, melyik szervemmel hogyan dolgoztam, mikor valamely szót leírtam vagy elolvastam, hogyan vezessem rá a gyermeket szerveinek ugyanolyan használatára? Hogyan váltsak ki benne okosan, észszerűen olyan hatásokat, amelyeket nem ismerek, amelyekről semmit sem tudok.

Világos, hogy a tanítónak ismernie kell szerveinek az írásnál és olvasásnál kifejtett működését, meg hogy azt a gyermekekkel is meg kell ismertetni és csodálatos, hogy eddig erre nem gondoltunk. Pedig enélkül az írás és olvasás észszerű megtanítása nem lehetséges.

Állapítsuk meg tehát az írásnál és olvasásnál kifejtett működéseket.

Irásnak, olvasásnak forrása a beszéd. Természetesnek kell tehát találnunk, hogy az írás és olvasás föltalálására az embert a beszédnek a megfigyelése és megismerése vezette. Meg akarván tanítani írni, olvasni: a gyermeket is az élő beszéddel kell megismertetnünk.

Az újabb módszerek erre körülbelül hat hetet szánnak »előgyakorlatok« címén. Számolnak tehát a jelzett szükséglettel, de minden eljárásukban következetesen érvényesítenek egy sajátságos tévedést: összetévesztik a beszéd szervét egy másik szervvel: a füllel, s a beszéd élettani lefolyását egy másik élettani működéssel: a hallással.

Ez a furcsa tévedés az írás- és olvasástanítás történetében úgyszólván módszerről módszerre öröklődött.

Az írás- és olvasástanításnak minden eddigi számbavehető módszere a halláson alapul és ezért alapjában és lényegében el van hibázva.

A beszéd nem hallás.

A beszédnek a szerve nem a fül, hanem a tüdő, a gége, a száj és az orr.

A fül a beszédnek nem eszközlője, hanem csak ellen-

őrzője. Az írás és olvasás beszéden alapul, tehát a fülnek ott sem lehet más mint ellenőrző szerepe.

Ha beszélek, hallom ugyan a saját hangomat, de ez csak kisérője, mellékes járuléka a beszédemnek és nem föltétlen kelléke. Ha nem igy volna, a süketek meg nem tanulhatnák a hangos beszédet.

A hallás passiv, a beszéd pedig aktiv működés.

A beszéd mozgás, a tüdőnek, gégének s a többi beszélő szervnek összrendezett mozgása.

A mozgás nem is egészen új elem — ha az írástanitásnak nem is — de legalább az olvasástanitásnak a történetében.

A fonomimika minden sikerét annak tulajdonitom, hogy az olvasástanitásba mozgási elemeket visz be. A kézmozgásokkal a beszélőszervekben együttmozgásokat vált ki. Igy öntudatlanul és közvetve hat a gyermek beszélőszerveire.

De nem közvetve és nem öntudatlanul kell a gyermek beszélő szerveire hatni.

Azt sem árt megjegyezni, hogy a beszédmozgásokat kisérő együttmozgások, orvosi szempontból kóros jelenségnek tekintetnek.

A kinaesthesiás módszer nem közvetett és nem öntudatlan, hanem egyenes és tudatos hatást gyakorol a gyermek beszédszerveire, nem a kéznek, hanem a beszélőszerveknek a mozgásain alapulván.

Minden beszédhangnak a beszélő szervek egy bizonyos meghatározott állása felel meg. Ha kimondom ezt az öthangú szót: «asztal», beszédszerveim egymásután öt különféle állást vesznek fel. Az egyik állást a másikkal átmenő mozgások kapcsolják össze.

Állitom, hogy — leirván a szót — annak hangokra tagolódását a gyermek nem a fülével, hanem a beszélőszerveivel érzi meg.

Csak figyeljük meg a gyermeket az írástanulás kezdetén: mint kiséri irás közben a keze vonásait a szája mozdulataival, vagyis helyesebben; a szája mozdulatait kiséri a keze vonásaival.

Állitásom mellett bizonyit — sok egyéb között — az az érdekes tapasztalásom, hogy a selypesen beszélő gyermek (diktálás után is) selypesen is ir. A selypesen ejtett szónak a helyes irását csak sokszori látással és gyakorlással tanulja meg; olyanformán, mint a hogyan a tisztán beszélő gyermek pl. a «látszik» szó helyes irását. Pedig a selypes gyermek is jól hallja a hangokat, ha tehát a hallása vezetné, nem szabadna hibáznia.

Hogy pedig, — elolvasván ugyanazt a szót, — az öt hangnak az egybekapcsolását a beszédszerveivel végzi el: az

már annyira világos, hogy semmiféle erősítésre nem szorul. Senki sem fogja azt mondani, hogy az ember nem a szájával olvas.

Mindezekért az írástudás érdekében a gyermeket beszédszervei működésének a megfigyelésére, az olvasástudás érdekében pedig beszédszerveinek öntudatos használatára kell megtanítanom.

Ez a tanítás a tanító és gyermek öntudatos munkájára van építve és nem a halláson, hanem a tapintáson, mozgásérzésen, izomérzésen alapul.

A régi embert is valaha nem a füle, hanem a beszélőszervei vezették az írás és olvasás feltalálására. Világos, hogy előbb kellett írnia, mint olvasnia, mert hiszen az első írása volt az első olvasnivalója. És e tekintetben, úgy látszik — minden egyéb tökéletlensége mellett is — helyes nyomon járt a régi írva-olvastató módszer, szemben az olvasva-írató fonomimikával.

A dolgok természetes rendjét követem tehát, ha — áttérvén a módszer gyakorlati megvalósításának módozataira — előbb az írás szempontjából ismertetem azokat.

Az írás a beszéd ábrázolása. A gyermeknek első sorban meg kell ismernie azt, amit ábrázolni akar.

Ezért a *kinaesthesiás* írás-olvasástanítási eljárás a beszélő szervek megismertetésével és működésük megfigyelésével kezdődik.

A gyermekkel megismertetjük a tüdőnek, gégének, nyelvnek, ajaknak s a többi szervnek a beszédben való szerepét.

Itt a beszélő szervekben, itt tagolódik az élő beszéd elemeire, a hangokra. Beszélőszerveinek mozgatásával hozza létre az ember a beszédet. Beszélőszerveink mozgása által azok váltakozó állásai, váltakozó állások által váltakozó hangok jönnek létre. A beszélőszervek különböző állása, egyik állásból a másikba átmenő mozgása látásilag és tapintásilag annyira érzékelhető, hogy ilyen érzékelések által a siketnéma gyermeket már 7—8 éves korában megtanítják a hangos beszédre; sőt ilyen érzékelések által hozzáértő környezetnek megfelelő eljárása mellett a siketnéma gyermek ugyanabban a korban képes megtanulni a hangos beszédet, mint a normális gyermek.

A hangnak, a pillanatnyi, a megfoghatatlan, láthatatlan hangnak látható módon való ábrázolása mindenképen különös és érthetetlen a gyermek előtt. Érzik ezt a fonomimikások meg a jelképes módszer hívei is, azért kapcsolják össze mesterségesen a hangokat látható mozdulatok vagy látható tárgyak képeivel s e képeket a betűkkel.

Ám ha a természetes és az emberi írás történetének meg-

felelő módot követnék, nem szorulnának ily mesterséges kapcsolatra.

A beszélő szervek mozgása s azoknak a mozgás által létrehozott látható helyzete szépen megfelel a kéz mozgásainak s a mozgás által létrehozott látható betűképnek.

Látás és tapintás által érzékeltetjük a gyermekkel a mellkas emelkedését és sülyedését, játszva és tornázva végeztetünk lélekzési gyakorlatokat s mihamar felfedezzük, hogy levegő nélkül beszélni sem tudunk.

Hangoztatás közben a gégére tett újjal megérezzük a gége rezgését. Aztán megismerkedünk a szájjal: az ajkakkal, a fogakkal, a nyelvvel, a szájpadlással.

Minden egyes hangnak a képzését megfigyeljük és begyakoroljuk.

A hangoztatást a legegyszerűbb hangokkal: a magánhangzókkal kezdjük. Játék, mese, tréfa kíséretében ismertetjük az egyes hangokat. Látás és izomérzés által érzékeljük beszélő szerveink működését hangképzés közben, különösen megfigyeljük az egyes magánhangzókra jellemző szájállásokat. Ez rendkívül könnyen megy. Ha hang nélkül mutatjuk a megfelelő szájállást: a gyermekek mihamar felismerik és hangoztatják az illető hangot. Ugyancsak előmondás nélkül, rögtön hangoztatják azt megfelelő utasításra. Pl. erre a felszólításra: «Kerekítsd a szádat és adj hangot!» — a gyermek «ó»-t mond.

A mássalhangzók ismertetésénél gondosan megállapított sorrendet követünk. Kezdjük a könnyen kiejthetőkön és jól szemléltethetőkön, azokon, amelyek az ajkakkal, a fogakkal, a nyelv hegyével képeztetnek és fokozatosan térünk át a nehezebbekre. Pl. a legelsőnek ismertetjük az «m» hangot, amely az ajkaknak az összecsukásából és a hangnak az orron való kiejtéséből áll.

Minden egyes hangnak a képzését jól megismertetjük. A gyermekek érzik (magukon) és látják (másokon) az ajkaknak, a nyelvnek stb.-nek a helyzetét. A játékos gyakorlatokban csakhamar nagy ügyességre tesznek szert. Ha egy-egy új hangot akarunk ismertetni, elegendő megmondani a gyermekeknek, miként mozgassák beszélőszerveiket s ők maguk találnak rá a kívánt hangra. Mennyivel természetesebb és célravezetőbb ezeket a mozdulatokat kapcsolni össze a betűkép fogalmával, mint a fonomimika kézmozgásait.

A betű alakját kapcsolatba hozzuk a beszédszerveknek a hangképzésnél felvett alakjával. Ez csak az első pillanatra látszhatik talán nehéznek vagy mesterkéltnek. Könnyűnek és természetesnek kell lennie ennek a kapcsolatnak, mert hiszen igaz, mert megfelel a latin írásjegyek történeti keletkezésének.

Csak mellékesen — mint a módszer lényegét nem érintő dolgot — jegyzem meg, hogy eleinte az egyes betűk jellegzetes tulajdonságait legtisztábban feltüntető nyomtatott betűket ismertetjük és rajzoltatjuk. A nyomtatott alakokból származtatjuk le később az irottakat, aminthogy ezek valósággal is azokból származtak.

Ha a gyermek jól ismeri a hangok képzésének a módját, játszva bontja szét a szót hangokra.

Kiejtem a szót: A gyermek hallja azt és látja beszélő szerveimnek mozgását. Ő is kiejti: most érzi saját mozdulatait. A látási és tapintási érzésével azonnal megtudja kölönböztetni a szó elemeit, megtudja mondani, hány «darab»-ból (azaz hangból) áll a szó s le tudja írni hibátlanul.

Az itt leírt hangoztatási gyakorlatok azonban nemcsak az írás, hanem az olvasástanítás szolgálatában is állanak.

Az olvasás az írott ábrázolásnak élő beszédre való változtatása.

Hogy a gyermek az írást élőbeszéddé átalakíthassa, beszédszerveinek öntudatos, akaratlagos használatára kell képesítenem, vagyis a beszédműködések megfigyeltetését azok öntudatos gyakorlásával kell összekötnöm.

De megcselekedtem ezt már az írástanítás érdekében is, mikor megtanítottam a gyermeket az egyes hangok képzésére; ebből nyilvánvaló a kinæstesiás tanításmódnak egy nagy előnye: az, hogy ez a módszer az írásnak és olvasásnak egységes módszere.

A gyermek megismervén az egyes hangok képzését, a betűk látási képét a megfelelő beszédmozgásokkal társította.

Ha pedig a hangok összeolvasztására kerül a sor, csak meg kell mutatnunk azt az átmenő mozdulatot, amely két hangot összekapcsol.

Pl.: az «m» után «á»-t akarok mondani. Az «m»-et csukott, az «á»-t pedig nyitott ajkakkal mondom. Mig beszédszerveim az «m»-nek megfelelő helyzetből az «á» hang helyzetébe jutnak, egy átmenő mozgást kell végezniök. Ez az átmenő mozgást igen jól szemléltethető és igen könnyen felfogható, utánozható. Ha pedig egy-két ilyen hangnak az összekapcsolását a gyermek felfogta, további útbaigazításra nem is szorul. Analogia útján felismeri a legrövidebb és legtermészetesebb átmenő mozdulatot más hangok között is. Mert bármilyenek is legyenek ezek az átmenő mozdulatok a különféle hangok között, ép úgy felismerhetők, mint ahogyan felismeri az ember az egyenes irányt két pont között, bármilyen elhelyezésűek is legyenek azok.

A hangok összeolvasztásában azonban legnagyobb segítségére vannak a gyermekeknek a lélekzési gyakorlatok, amelye-

ket a legelső naptól kezdve szorgalmasan végezünk. Ezek a gyakorlatok képesítik a gyermeket többek között arra, hogy a szakgatott lehelletet megkülönböztesse a folyékony kilehelléstől, s ezáltal a szakgatott beszédet is a folyékony beszédtől, vagyis az egyes hangok külön-külön való ejtését azoknak szótagként való kimondásától. Mert tudni kell, hogy a különböző hangok akkor olvadnak össze szótaggá, hogyha azokat egy kilehelléssel mondjuk ki.

Az előgyakorlatokat a hatodik hét végén fejezzük be. Ez ideig az abécé minden hangja sorra kerül. A hetedik héten adjuk az abécé-könyvet a gyermekek kezébe, hogy most már az előgyakorlatok által nyert képességeik alapján az írás és olvasást begyakorolják. Karácsonyig az összes kisbetűkön végig mehetünk s január végéig a nagybetűknek is végére juthatunk.

Sajnos, hogy a begyakorlásnál nem követhetjük a hangoknak azt a sorrendjét, amelyet az előgyakorlatoknál alkalmaztunk. Minden ábécé-könyvünk a betűk sorrendjének megállapításánál csak a betűforma egyszerűségére van tekintettel és nem pedig a kiejtés egyszerűségére. Pl. az «r» — ez egyik legnehezebben képezhető hang — rendesen az elsőnek ismertetett mássalhangzó, mert a betűje egyszerű vonásokkal könnyen lerajzolható.

De hiszen az írás-olvasástanításnál egyáltalában nem a gyermeki kéz ügyetlensége okozza a nagyobb nehézséget. Az első hat hét alatt pedig egyébként is annyi írási előgyakorlatot végeztek a gyermekek, hogy annak leteltével egyetlen betűnek az iratása sem ütközhetik ilyen akadályba.

Mint az egész írás-olvasástanítási eljárást, a tanítandó hangok, betűk egymásutánját is a beszélőszervek szempontjából kell megállapítani.

A hat éves gyermek alig győzte le, vagy egyáltalában le sem győzte még azokat a beszédbeli fogyatékosságokat, amelyek a természetes beszédfejlődés folyamán minden gyermeknél felléphetnek. Hány gyermek nem tudja még ebben a korban a nehezebben képezhető hangokat kiejteni — köztük első sorban épen az «r»-et — s mennyire kirívó dolog, hogy a legelső szókat, amelyeket el kellene olvasnia, kimondani sem tudja.

Az élettani beszédfejlődés természetes nehézségein alig túllévő, vagy még túl sem lévő gyermeket az eddigi írás-és olvasástanítási módszerek fölöttes nehéz feladatok elé állítják. Sőt nemcsak erősen próbára teszik a még gyönge vagy épen hiányos beszédképességet, hanem annak természetes fejlődésére is zavarólag hatnak.

Ezzel szemben a kinæstesiás módszer a beszédszervek helyes és céltudatos gyakorlásával a beszédképességet fokozza, az

élettani hibák leküzdését segíti, vagyis a természetes beszédfejlődést mindenképen támogatja.

Mindezekért Juba Adolf dr., iskolám orvosa — ki a módszer alkalmazását nagy figyelemmel és érdeklődéssel kísérte — azt orvosi szempontból igen értékesnek találta.

A kinæstesiás módszernek az alkalmazásába játékot, tréfát annyit vihet a tanító, amennyit akar. Különben minden ilyen hangoztatási gyakorlat a gyermek szemében csupa játék.

Nehéznek csak addig látszik a tanító előtt, amíg a fonétikát át nem tanulmányozta és amíg a hangoknak a képzését magán ki nem próbálta.

A kinæsthesiás módszert iskolánkban már harmadik éve alkalmazzuk. Az a gyakorlatban bevált. Az a játsziság és gyorsaság, amellyel a gyermekek az írást és olvasást megtanulták, a módszer használhatóságát igazolta.

Budapest. *Szász Irén.*

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK 1908/9. ISKOLAI ÉVÉNEK TÖRTÉNETE.

Az elmúlt iskolai év történetében a legnagyobb esemény a felsőbb leányiskolák felügyeletében beállott változás. 1908. szeptember hó 14-én ugyanis meghalt *Berecz Antal* miniszteri biztos, helyettese f. évi január hó végéig *Ujváry Béla* kir. tanácsos, a vall. és közoktatásügyi miniszteriumba beosztott osztálytanácsos volt. Január hó végén megjött a végleges döntés, mely szerint az állami, községi és magánjellegű felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa *dombovári Révy Ferenc*, a budapesti állami felsőbb leányiskolai és leánygimnáziumi igazgató lett, aki eddig is a róm. kath. felsőbb leányiskolák miniszteri biztosaként működött, míg a protestáns felsőbb leányiskolák felügyeletével *Marusák Pál*, a soproni állami felsőbb leányiskola igazgatója bizatott meg.

Mindazon felsőbb leányiskolák, amelyek *Berecz Antal* miniszteri biztossága alatt működtek, az őszinte szeretet, a lelkes elismerés és az odaadó tisztelet magasztaló hangján emlékeznek meg az elhunytról, kinek neve elválaszthatatlanul egybeforrott a felsőbb leányiskolák intézményének alapításával és fellendülésével. Külön cikket szenteltek Berecz Antal emlékének: az aradi *(Grúta József)*, békéscsabai, besztercebányai, budapesti *(Takács György)*, a fiumei, győri, lőcsei *(Saáry Irma)*, máramarosszigeti *(Boga Imre)*, székesfehérvári, marosvásárhelyi, mezőtúri *(Fehér Géza)*, soproni, szegedi, szabadkai és trencséni *(Tedeschi Borbála)* felsőbb leányiskolák értesítői. A többiek az év történetében, az igazgatói jelentésben parentálták el Berecz Antalt.

De amily megható szomorúsággal áldoznak Berecz emlékének az összes iskolák, épp oly igaz örömmel, a szebb jövőbe vetett hit, remény felemelő érzésével üdvözlik az új miniszteri biztost, *Révy Ferencet,* akinek általánosan ismert szaktudása és nemes idealizmusa biztosítékot nyújt arra nézve, hogy a felsőbb leányiskolák intézményét a haladó kor követelményeinek megfelelő, kielégítő szellemben fogja tovább fejleszteni és felvirágoztatni. Ennek a meggyőződésnek ad hangot minden értesítő, de különösen a szegedi, amely önnálló cikkben méltatja Révy Ferencnek eddigi munkálkodását és érdemeit.

A második nagyjelentőségű esemény: a május hó 28-án és 29-én Budapesten lefolyt első igazgatói értekezlet volt. Ez az értekezlet a felsőbb leányiskolák törvénybe iktatásának szükséges voltát sürgette és az elavult «szervezet» átalakításával foglalkozott. E gyűlés eredményéről, lefolyásáról semmi, de semmi pozitív hír nem szivárgott ki, de már magát azt a tényt is örömmel üdvözöljük, hogy a különféle szellemben és egymástól teljesen eltérő módon vezetett iskolák igazgatóinak megadatott az alkalom, hogy egy egységes, egyöntetű munkálkodás tervezetével megismerkedhessenek és ha ezek az igazgatói értekezletek évről-évre megismétlődnek s lassan az összes fontos, a leányiskolák életébe mélyen belenyúló kérdéseket *feldolgozzák,* akkor igazán egy szebb jövő hajnalpírját látjuk derengeni. Mi még csak ama szerény kívánságunkat tolmácsoljuk: bár ezen első igazgatói értekezlet előszele lenne a felsőbb leányiskolai tanártestületek első gyűlésének, amely a felsőbb leányiskolai tanártestületek egyesületét hozná létre. A jövő talán ezt is meghozza. Bizzunk.

A halálnak különben ez évben bő aratása volt. Berecz Antalon kívül még kilenc tanárember esett áldozatúl. A besztercebányai állami felsőbb leányiskolában *Kerner Péter* igazgató, dr. *Halász Sándor* tanár, a trencséni felsőbb leányiskolában *dr. Tedeschi Borbála* igazgató és *Munk Béla* hitoktató, a Budapest VI. kerületi állami felsőbb leányiskolában *Károly Gy. Hugó* és *Korbuly Emil* tanárok, a Budepest I. kerületi községi felső

leányiskolában *Póra Ferenc* igazgató, a budapesti angol kisasszonyok felsőbb leányiskolájában *M. Karsány Erzsébet* tanítónő, a székesfehérvári felsőbb leányiskolában *Krausz Márk* hitoktató haltak meg. Ezeken kívül lehet mondani az összes felekezeti iskolák gyászolták iskola-tanácsuk, felügyelő-bizottságuk egyikmásik elhunyt tagját, akikről legtöbbször a hála, az elismerés meleg szavaival emlékeznek meg. Az állami felsőbb leányiskolák önálló cikkben emlékeznek meg halottaikról, így a budapesti állami felsőbb leányiskola értesítője *Takács György* tollából közöl nekrológot Károly Gy. Hugóról és Korbuly Emilről, *Bitzó Sarolta* a trencséniben Tedeschi Borbáláról, *Keller Imre* a besztercebányaiban Kerner Péterről és Halász Sándorról, az I. kerületi községiben *Ujházi Irma* Póra Ferencről. Névtelen cikkek jelentek meg az egri r. k. felső leányiskola értesítőjében Katinszky Gyula kanonokról és a fiumeiben Donáth Imre min. osztálytanácsosról, aki a kir. kormányzóságnak tanügyi referense volt.

Amíg a tavalyi értesítőkben összesen húsz bevezető cikk jelent meg, addig az idén összesen 38. A nekrológokról már megemlékeztünk. Aktuális cikkek a következők voltak: a temesvári állami felsőbb leányiskola értesítőjében dr. *Lersch Ernő* «Huszonöt év határán» című cikkében az intézet huszonötéves történetét mondja el. A temesvári róm. kath. felsőbb leányiskola értesítőjében egy névtelen «1858—1908» című cikkében megemlékezik az iskolanővérek munkásságáról, akik ötven év előtt telepedtek le Temesvárott. A budapesti angol kisasszonyok felsőbb leányiskolájának értesítője közli *br. Hornig Károly* veszprémi püspök beszédét, amelyet a Mária-kongregáció új tagjainak felvételekor mondott. Hasonlóképpen egyházi ünnepi beszédet közöl a nyitrai értesítő X. Pius pápa aranymiséje alkalmából, amelyet *Bezák István Ferenc* igazgató tartott. Iskolai ünnepélyek alkalmával elmondott beszédeket közöl a Veres Pálné felsőbb leányiskola értesítője, Az «Erzsébet királyné emléke» című *Laczkó Géza*, az «1848-iki törvények» című *Schindler Gyula* tollából való. *Kalmár* Jolán (Szabadka) «a béke napján» mondott beszédet.

E csoportba sorozzuk még «A Mária-kongregáció ujjászervezése az intézetben» című cikket, amely az egri r. kath. felső leányiskola értesítőjében látott napvilágot, továbbá *Tomcsányi Lajos* jezsuita atyának a budapesti angol kisasszonyok értesítőjében megjelent cikkét, amely a házasság érdekében legújabban kiadott rendeletről szól és a katholikus felek között kötendő házasságot és a vegyesházasságot tárgyalja.

Neveléstani kérdésekkel a következők foglalkoznak: «Néhány szó a direkt módszerről s annak a felsőbb leányiskolák tantervébe való alkalmazásáról», irta *Ballenegger Henrik* (Arad), aki a direkt módszerben az induktív tanítási elv érvényesítésének szükséges voltát hangsúlyozza. *Bakos István* (Szeged) «A szorgalom osztályozásáról» elmélkedik, s azt hirdeti, hogy a szorgalom osztályozása feltétlenül szükséges, csakhogy ennek megállapítása helytelen, ezért azt ajánlja, hogy az egyes osztályok előadói az osztályfőnökkel együtt tegyék megbeszélés tárgyává minden egyes tanuló szorgalmát és legjobb meggyőződésük szerint — teljesen függetlenül az egyes tárgyakban tanusított előmenetelétől — állapítsák meg, hogy milyen a szorgalma. — *De Gerando Antonia:* (Kolozsvár) «Iskoláinknak egyik nagy feladatáról» című cikkben azt vitatja, hogy az iskolának legnagyobb feladata, hogy a növendékekből talpig embert neveljen. — *Halmi Piroska* (Kassa) a német felsőbb leányiskolákat ismerteti, míg *Tordai Ányos* (Pécs) a magyar nőnevelés történetéből közöl néhány érdekes részletet.

Utazásaikat irják le *Matolcsy László* (Debreczen) és *Tantos János* (Szabadka). Az előbbi Németországot utazta be, míg az utóbbi londoni tapasztalatairól számol be.

Irodalomtörténet körébe vág *Poszvék Irénnek* (Szatmárnemeti) «Tompa Mihály, mint a hazaszeretet és vallásos hit eszményképe» című és *Lám Frigyesnek* (Győr) «Gèrand de Nerval» című cikke, mely utóbbi Gèrard de Nerval születésének századik évfordulója alkalmára iródott.

A történelemtudományt egyedül *Novák Róza* (Békéscsaba) «A bányavárosok Magyarországon» című cikke képviseli. Végül

még fel kell jegyeznünk, mint említésre méltót, *Dach János* cikkét «Természet szépségeinek élvezéséről» (Pozsony).

A többi értesítőkben nem találunk bevezető cikket, ennek helyét a felsőbb leányiskolák szervezetéből vett kivonat foglalja el, amelyből az olvasó a felsőbb leányiskola hivatását ismerheti meg.

Az állami felsőbb leányiskolák száma ez évben eggyel megszaporodott, még pedig Győr városa kapott felsőbb leányiskolát, ahol az első és ötödik osztály nyílott meg, így ma a különféle fajtájú felsőbb leányiskolák száma 38. Marosvásárhelytt és Pécsett ez évben nyílott meg a II. és VI. osztály, a kőszegi ág. ev. felsőbb leányiskola öt osztályból állott. Örömmel jegyezzük itt meg, hogy a szatmárnémeti ev. ref. felsőbb leányiskola mozgalmat indított meg, hogy V. és VI. osztállyal tegyék egésszé, s amint az értesítőből olvassuk, a mozgalom hamarosan eredményes lesz.

A három legfiatalabb felsőbb leányiskola aradi, győri és szabadkai még ideiglenes hajlékban húzodik meg, de mind a három helyen megindúltak már a tárgyalások, hogy új épületet kapjanak. Aradon még tavaly fogadta el a minisztérium a város által felajánlott telket, mégis az építkezés ügyében eddig semmiféle döntő lépés nem történt. A hely szűke miatt panaszkodik a Veres Pálné felső leányiskola igazgatója, míg a «tenyérnyi udvar» a székesfehérvári igazgatót keseríti el. Békéscsabán az iskola-épület a múlt év nyarán egy kézimunka-, rajz- és tornateremmel bővült (mindegyik 96 négyzetméter nagy), azonkívül a régi épületen is tetemes átalakítások eszközöltettek. Hasonlóképpen Kassán is nagyobb átalakítási munkálatok folytak. Lőcsén az internátus beteg pavillont, az iskola a főző tanfolyam céljaira külön épületrészt kapott. A legnagyobb építkezésekhez Pozsonyban fogtak. A mostani iskolaépület két részben kerül lebontásra, a bal szárny lebontásával már elkészültek és kivették a forgalomból. Az intézet internátusa az új épület elkészültéig megszünt.

A hivatalos körök érdeklődése ebben az évben kissé emel-

kedett. Néhány iskolának igazán nagynevű látogatói voltak. Első helyen áll Fiume, amelyet január hó 13-án maga *Apponyi Albert* gróf miniszter látogatott meg *Tóth János* államtitkár, *Nákó Sándor gróf* kir. kormányzó és még többek társaságában; *Morlin Emil* miniszteri tanácsos április hó 16-án tett látogatást a fiumei felsőbb leányiskolában. Ugyancsak ő ellátogatott Győrbe is, míg *Gyurász Ferenc* püspök a kőszegi, *Perényi Zsigmond* br. főispán a máramarosszigeti, *Zelenka Pál* ág. ev. és *Antal Gábor* ref. püspökök a miskolczi, *Zichy Gyula* gr. püspök a pécsi, *Chernoch János* püspök a temesvári r. k. felsőbb leányiskolát tisztelték meg látogatásukkal.

A szülők érdeklődése is évről-évre növekedőfélben van. A szülőkkel való érintkezés megkönnyítésére minden tanártestületi tag hetenkint kitűzött egy órát, amikor a szülők rendelkezésére állott. Ezt a fogadóóra rendszert ma már minden iskola behozta. Természetesen több-kevesebb eredménnyel. Az *aradi* iskola igazgatója örömmel állapítja meg, hogy «*e rendszer alaposan bevált*», mert az eredmény «*várakozáson felüli*» volt. Hasonlóan örömmel hirdeti a *győri* értesítő, hogy a «szülők eléggé *élénken* érdeklődtek az iskola munkája iránt». Békéscsaba is megvan elégedve a szülők érdeklődésével, amely sok felesleges keserűséget hárított el és sok üdvös eljárási módot érlelt meg. Szabadkán is igen kedvező viszonyok uralkodtak. Majd *minden* szülő jelen volt az iskolai ünnepélyeken és évzáró vizsgálatokon.

Nagyobb azonban azon igazgatók száma, akik szinte elkeseredett hangon szólanak a szülők nembánomságáról, akik csak a legvégső esetben, akkor is csak hosszú unszolásra, kérésre, könyörgésre és fenyegetésre jönnek el az iskolába, hogy leányaik ügyes-bajos dolgát elintézzék. De mi azt hisszük, hogy lassan-lassan, ha a tanártestületek tagjai állandóan hirdetik, még is csak uralomra fog jutni az a meggyőződés, hogy a leánylélek szeretetreméltó kimüvelését csak az iskola és a család együttes, benső munkája biztosíthatja.

Igen természetes, hogy minden egyes iskola arra töreke-

dett, hogy a tanítás eredményét fokozzák. Néhány igen érdekes ujítással találkozunk e téren. Így a fiumei felsőbb leányiskola tanártestülete arra kérte a felsőbb hatóságot, hogy az I. osztály «geometria és geometriai rajzot» ketté oszthassák oly módon, hogy a geometriai anyagot a mennyiségtan tanára taníthassa el és evégből az egyik méréstani óra a számtani órákhoz csatoltassék, míg a másik órát a rajztanítónő tarthassa meg szabadkézi rajzoltatás céljára. Ez újításnak azon kettős haszna lenne, hogy így egyrészről a méréstani anyagnak, mely később úgyis mindvégig a számtan tanárának kezében van, már az alapját is ő vethetné meg, másrészről pedig a rajztanítónő is célszerűbben használhatná fel az időt a természet után való rajzoltatás céljaira, amely már az elemi iskolában veszi kezdetét. Nálunk a II. osztálytól kezdve szintén így haladnak a növendékek, a közbeeső I. osztályos geometriai rajz tehát, más módszerével, valósággal izolálja az elemi iskolai és felsőbb leányiskolai természet után való rajzoltatást. A miniszteri biztos ezen újításhoz hozzájárult. Ugyancsak megkapták a miniszteri biztosi engedélyt arra, hogy a német nyelvet és távlati rajzot két csoportban taníthassák a IV. osztályban.

Szabadkán felsőbb jóváhagyással oly tanítási órákat létesített az igazgató, amelyen az egész tanártestület jelen volt.

Pozsonyban a két utolsó évben az V. és VI. osztály tanulóit nyelvtudásuk szerint az idegen nyelvekben két csoportba osztották. Ez kisérlet volt. Az eredmény az volt, hogy a testületnek mindazon tagjai, akik a felsőbb osztályokban a francia és német nyelvet tanították, megegyeztek abban, hogy a tanulóknak két csoportba való osztása feltétlenül előnyös, főleg amiatt, mert a heti óraszám mindkét tárgyban lejjebb száll, s emellett körülbelül 40% új tanuló lép be az V. osztályba. Mivel azonban vannak szakemberek, akik a tanulóknak tudásuk szerint való külön választását nem helyeslik, a jövő két évben a kérdés megoldásának másik módjával is próbát fognak tenni, s a csoportokat a növendékek nyelvtudásának figyelembe vétele nélkül fogják megalkotni. Bizonyára a leg-

nagyobb kíváncsisággal várja minden pedagógus a kisérlet eredményét.

A székesfehérvári felsőbb leányiskola nevelési szempontból erősen harcolt a szinházbajárás ellen. A mai darabok legtöbbje ugyanis nem arra való, hogy nevelési célokat szolgáljon, mert csaknem mindegyik érzékeket ingerlő, hatást vadászó, fejlődő lelkeket megmételyező munka. Éppen ezért, amennyire csak lehetséges volt, távol tartották a növendékeket a szinháztól. A szinházkérdéssel foglalkozik a marosvásárhelyi értesitő is, amely lelkesen harcol az ifjúsági előadások mellett, amelyeknek behozatala vidéken néha rettenetes küzdelem eredménye, mert hihetetlen akadályok merülnek fel a hátramaradt, ósdi felfogás miatt.

A közönség jótékonysága a felsőbb leányiskolával szemben ez évben kissé megcsappant. A már régebben, előbbi években tett alapítványokhoz az idén csak egy járult: a *Zichy Gyula* gr. 2000 koronás adománya a pécsi róm. kath. felsőbb leányiskolának.

Ezzel a nagyobb adományok sora teljesen kimerült. Az egri róm. kath. felsőbb leányiskolában az érsek 6260 koronával segélyezte a növendékeket, míg a szétosztásra kerülő alapítványok kamatai majd 8000 koronát tettek ki. A vizsgálatok és záróünnepély alkalmából a szorgalmas növendékek megjutalmazására a bibornokérsek 27 drb értékes díszművet, Eger városa pedig 425 K 93 fillér értékű könyvet adományozott. A pécsi felső leányiskolában 650 korona értékű ajándékot osztottak ki és 6542 K kedvezményben részesitették a növendékeket. Kisebb 10—20 koronás adományoknak minden felsőbb leányiskola értesitőjében találjuk nyomát.

A növendékek igen gyakran tették le filléreiket a jótékonyság oltárára. Ez évben a calabriai, ajkai és resiczai szerencsétlenek javára rendeztek több helyütt ünnepélyeket, hangversenyeket, mint Kolozsvárott, Szabadkán, a Veres Pálné felső leányiskolában és másegyebütt. A növendékek által összegyűjtött adományokból kapott a budapesti, egri, kaposvári süket-

némák intézete, a vakokat gyámolító országos egyesület, a József főherceg szanatorium-egyesület, a budapesti gyengeelméjüek intézete, a rákospalotai Alkoholellenes Szanatorium, a Gyermekbarát-Egyesület, a Szünidei Gyermektelep, a Középiskolai fürdőkonviktus és a Petőfi-ház. A temesvári állami felsőbb leányiskola «Jótékonysági Egyesülete» ez évben is működött. A szegénykonyha december 1-én nyílt meg és négy hónapon keresztül átlag 75 gyermek részesült meleg ételben. Összesen 13200 adag ételt osztottak ki. Karácsonykor 50 gyermeket és 15 családot ruháztak fel. Új intézménye az egyesületnek a patronage, amely nem anyagi, hanem szellemi táplálékot nyújt a szegény, erre rászorult leánygyermekeknek, különösen az árva, mindenkitől elhagyott, szeretteitől elszakított cselédleányoknak. Ezek a leányok vasárnap délutánonkint összegyűltek a szegénykonyha helyiségeiben, ahol a felső leányiskola növendékei tanítgatták őket írni, olvasni, kötni, horgolni, foltozni s különösen nagy gondot fordítottak a vallásos érzés ápolására. Ennek érdekében egyes növendékek vasárnaponkint egy-egy komolyabb eszmét fejtegettek könnyen megérthető módon. Igazán irigyeljük a temesváriakat, hogy ilyen szép eszméket meg tudnak kedveltetni a növendékekkel és nemes céljaikat keresztül is tudják vinni. Párjuk nincs széles e hazában!

Minden egyes igazgató nagy súlyt fektetett a növendékek vallás-erkölcsös nevelésére. Az összes iskolákban imával kezdték és imával fejezték be az előadásokat és emellett résztvettek a növendékek a vallásuk által előírt istentiszteleteken.

A hazafias érzés ápolására szolgáltak az iskolai ünnepélyek. Erzsébet királyné emlékét (november 19-én), március 15-ét, április 11-ét megülte mindegyik iskola. Záróünnepélye szintén majdnem minden iskolának volt. Hasonlóképpen kirándulásokat is rendeztek, mert az igazgatóknak egyik legfőbb gondjuk az volt, hogy a szellemileg nagyon is igénybe vett növendékeknek módot nyujtsanak arra, hogy testileg is felfrissüljenek. Nagyobb kirándulást tettek az egriek a Bükkhegységbe, a máramarosszigetiek Fiumébe, a lőcseiek a Csorba-tóhoz és

három napra Bikszád-fürdőbe, a mezőtúriak Budapestre, a szatmárnémetiek Fiumébe és Abbaziába, a szabadkaiak Szegedre, a szombathelyiek Jákra és Kőszegre. Mindezen kirándulásoknak mekkora nevelő hatásuk van, nem kell külön hangsúlyoznunk. Itt említjük meg, hogy egy igen életrevaló eszmét pendít meg a fiumei értesítő, t. i. Fiumében egy «tanulóotthon» létesítését. A zord téli évszakot kivéve alig van hét, hogy kiránduló iskola ne jönne Fiumébe, akik részint a szállókban, részint az egyes iskolákban nyernek elhelyezést. Egyik sem megfelelő mód. Az iskolák megfelelő berendezés hiján a legprimitivebb kényelmet sem nyujthatják, addig a szállók drágák és tömeges iskolai kirándulásokra egyáltalában nem alkalmasak. Nagyon üdvös volna tehát, ha az intézőkörök az ország szebb, nevezetesebb pontjain tanulóotthonokat állítanának fel, hogy a tanulóifjúság könnyen és olcsón személyesen ismerkedjék meg hazánk nevezetesebb városaival és szebb vidékeivel. A kirándulás megkönnyítésére minden iskolának kirándulási alapot kellene teremtenie, amely alaphoz a kirándulásban részt-venni óhajtó növendékek minden hónapban egy koronával járulnának s így mire a tavasz, a kirándulásokra legalkalmasabb évszak megjön, minden egyes növendéknek néhány félretett koronája van anélkül, hogy szülők ezt megéreznék.

A vidéki felsőbb leányiskolák igazgatói — ha tehették — elvitték növendékeiket városukban tartott felolvasásokra, előadásokra. A budapestiek mint eddig mindig, most is eljártak a Nemzeti Színház, az Opera, a filharmonikusok előadásaira, a képtárlatokra, a tudományos felolvasásokra, voltak a különféle múzeumokban stb. Tudományos célt szolgáltak azok a tavaszi és őszi természetrajzi kirándulások is, amelyek az illető vidék növényvilágával kivánták megismertetni a növendékeket.

A növendékek egészségi állapota ez évben kielégítő volt. Csak Máramarosszigeten zárták be az iskolát néhány napra fültőmirigygyulladás miatt, Besztercebányán pedig vörheny miatt. A többi iskolákban ragadós betegség nem zavarta meg az előadások zavartalan menetét. A székesfehérvári igazgató pana-

szosan említi, hogy sok náluk a kevésvérűségből eredő baj és órák alatt történő rosszullét. A debreczeni igazgató sem volt megelégedve növendékeinek egészségi állapotával. A halál is kiméletesebb volt ebben az évben a növendékekkel szemben, mert míg tavaly 12 növendék halt meg, az idén csak 5.

Már tavaly említettük, hogy néhány iskola résztvett a londoni kiállításon. E kiállításnak eredményét most közlik az értesítők. A budapesti állami felsőbb leányiskola 54 kartont állított ki a III. nemzetközi rajzoktatási kongresszuson, amelyek köztetszést arattak. Az Earl's Court-ban rendezett magyar kiállításon díszes albumban mutatta be az iskola növendékeinek rajzait és festményeit, valamint választékosan szép kézi munkáit. A szaktanár és az iskola «Diplôme d'Honneur»-t nyert a zsüritől. A Royal Drawing Society 1908. évi nemzetközi rajzkiállításán Magyarországot ezen intézet növendékei képviselték rajzaikkal és fényes sikert arattak. A zsüri hivatalos jelentése szerint hat növendék 12 kitüntetést kapott. A Royal Drawing Society folyó 1909. évi április 16—28-ig tartott nemzetközi kiállítására az intézet egy növendékének rajzaiban mutatta be a folyó évben követett módszert az élő és mozgó alakokról készült emlékezeti rajzolásban. A zsüri elismeréssel adózott és a rajzok készítőjét bronz csillagéremmel tüntette ki. A trencséni állami felsőbb leányiskola díszoklevelet nyert a londoni kiállításon.

Néhány iskolában önképzőkör működött, s voltak olyan iskolák is, amelyekben külön tanfolyamok voltak, így az aradiban festő-, Békéscsabán tánc-, Budapest I. ker. angol-, gyorsírás-, Fiumében német nyelv-, gyorsírás-, gépírás- és ruhavarró-, Kolozsvárott latin-, görög-, Lőcsén főző-, Máramarossziget latin-, festészet- és csipkeverő-, Mezőtúron tánc- és főző-, Szabadkán főző-, Temesvárott tánc- és háztartási-tanfolyam működött, még pedig az értesítők állítása szerint mindenütt kielégítő eredménnyel.

Éppen így kielégítőnek mondják a növendékek tanulási eredményét és erkölcsi magaviseletét. Persze mulasztások, apróbb

kihágások mindenütt fordúltak elő. Erősebb rendszabályhoz csak a máramarosszigetinek kellett fordulnia az V. osztállyal szemben «az utolsó előadási napon tanúsított nem annyira rosszaságra, mint inkább meggondolatlanságra valló magaviseletükért.» Ebből kifolyólag a tanári testület két növendéknek magaviseleti érdemjegyét egy fokkal lejebb szállította, és többet megintett és elhatározta, hogy jutalomban vagy dicséretben az osztály tanulói közül senkit sem részesít. Nyitrán nagyobb fegyelmi vétséget négy tanuló követett el. A trencséni értesítő ezeket írja: «a növendékek helyes és jó magaviseletére igen nagy gondot kell fordítanunk, mert a családi nevelés befolyása sok esetben sem nem elég komoly, sem nem elég következetes. Az idén ezért komolyabb nevelői eszközökhöz is kellett nyúlnunk és ezen kívül kénytelenek voltunk a szülőket gyakrabban felszólítani, hogy az intézettel egyetértve tudatosabb nevelői elbánásban részesítsék gyermekeiket.»

Minden értesítő közöl ezeken a rövidre fogott érdekes megjegyzéseken kívül statisztikai adatokat, amelyekből azonban a felsőbb leányiskolák általános állapotára semminemű következtetést sem vonhatunk, mert bátran állíthatjuk, ahány iskola annyiféle szempont jut érvényre a statisztikai adatok egybeállításánál. Csak egy példával igazoljuk állításunkat. Minden értesítőben lehet találni egy rovatot, amely a szülők társadalmi állását tünteti fel. Az egyik külön veszi a kereskedőt, külön az iparost, a másik egybeveszi «kereskedő és iparos» cím alatt a harmadik nagykereskedő és nagyiparos, kiskereskedő és kisiparos stb. rovatot állít fel, a negyedik nagyiparos és nagybánya vállalkozó szerint csoportosítja a szülőket és így tovább; annyira változatos szempontok jutnak itt érvényre, hogy semmi módon sem lehet megállapítani, hogy valójában hány kereskedő és hány iparos küldi leányát a felsőbb leányiskolába. Így vagyunk a többi rovatokkal is. De a legnagyobb baj az; hogy egy-egy rovat néhány értesítőből teljesen hiányzik, így még csak hozzávetőleges számításokat sem lehet eszközölni. Még a legteljesebbek a tanulók és tanári testületek tagjainak számát, s a nö-

vendékek vallását feltüntető rovatok (bár ez utóbbi szintén hiányzik néhány értesítőből). Ezen adatok szerint az elmult iskolai évben 5795 növendék iratkozott be a felsőbb leányiskolákba, tavaly 6330 növendék járt a felsőbbe, a veszteség tehát 535. Ebből a számból azonban a Budapest IV. kerületi községi felsőbb leányiskola növendékeit be kell venni, mert a nevezett iskola növendékeinek számát nem tudjuk, mert értesítőjüket nem bocsátották rendelkezésünkre. S mivel Budapest IV. kerületében körülbelül mindig 300—400 növendék szokott lenni, így bátran állíthatjuk, hogy a növendékek száma ez évben lényegesen nem változott, bár a veszteség így is nyilvánvaló, mert a felsőbb leányiskolák száma eggyel megszaporodott, s a fejlődésben levő intézetekben új osztályok nyiltak meg. Legtöbb növendéke volt a budapesti állami felsőbb leányiskolának: 444, legkevesebb a győrinek 36. Vallásfelekezet szerint a következőképpen oszlottak meg: róm. kath. volt 2196, gör. kath. 47, gör. kel. 61, ág. ev. 459, ev. ref. 861, unitárius 91, izr. 1707. Az értesítők 672 növendék vallásáról nem adnak felvilágosítást.

A lefolyt iskolai évben a felsőbb leányiskolában tanított 151 tanár (óraadókkal együtt), 314 tanítónő, 128 hitoktató. Összesen: 593 (tavaly 574) tanerő.

Ismertetésünket avval a hő óhajjal rekesztjük be, bár jövőre arról értesíthetnők olvasóinkat, hogy Budapesten is megnyilt már a második állami felsőbb leányiskola és hogy nemzetiségileg olyan exponált helyeken is felvettük a küzdelmet a magyarosítás terén, mint Ujvidék, Brassó, Nagyszeben, Belényes, Versec, de Nagyváradnak és még néhány nagyobb városnak sem ártana egy általános, magasabb műveltséget terjesztő felsőbb leányiskola!

Keller Imre.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Erzsébet napja a magyar leányiskolák áhitatos ünnepe, sokat nyert bensőségben, tartalmasságban az idei november 19-én. Annak a csoda szép emlékkönyvnek * birtokában, melylyel Sztáray Irma grófnő magasztalta fel a halhatatlan királynőt, mindenki közvetlenebbül, mindenki megértőbben idézte fel maga és tanítványai lelkében a megdicsőült királyi asszony emlékezetét. Mint az evangélium a hivők lelkéhez, úgy szól e könyv hozzánk, felemelve szívünket a nemes, a jó, a szépért rajongó királynő szeretetére, megértésére, követésére. E könyv egy-egy fejezetének elolvasása lesz jövőben a legméltóbb megünneplése Erzsébet napjának. A fővárosi leányiskolák ezenkívül az «Erzsébet Múzeum» megtekintésével is megszentelhetik és meg is szokták szentelni e napot.

*

A M. N. Sz. V. közgyűlése. A Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének V. rendes közgyűlését november hó 13. és 14-én tartották meg a Nemzeti Múzeum dísztermében. A november 13-án délelőtt tartott zárt ülésen Rosenberg Auguszta elnöki megnyitója után a szövetség kötelékébe tartozó egyesületek delegatusait igazolták s előkészítették a közgyűlést, jelölve a megválasztandó titkárt s az I. C. W. nemzetközi bizottságaiba küldendő delegátusokat. A közgyűlés tagjai közös ebédre az Ált. Közjótékonysági egyesület alkoholmentes éttermébe gyűltek egybe s az érdeklődők megtekintettek egynémely közjóléti intézményt. Munkásságának javarészét a közgyűlés nov. 14-én fejtette ki, a mikor is a rövid ebédidő leszámításával reggeli 9 órától kezdve este 6-ig, illetve 8-ig együtt maradtak a közgyűlés tagjai, hogy a gazdag és érdekes napirendet letárgyalhassák. Sajnálattal vette tudomásul a közgyűlés mindenekelőtt, hogy elnöke, gróf Batthyány Lajosné családi okokból nem jelenhetett meg a közgyűlésen s csak táviratban üdvözölte a szövetség tagjait; de sajnálattal látta a közgyűlés azt is, hogy sem a fővárosi, sem a vidéki közönség körében nem mutatkozott olyan mértékű érdeklődés, mint a milyet a közgyűlés jelentősége megérdemelt volna. Csak kevés vidéki egyesület küldött delegátust s a főváros női közönsége — az egyesületek delegátusait leszámítva — csak kevés taggal képviseltette

* «Erzsébet királyné kiséretében». Irta gróf Sztáray Irma. Kiadja a Szent István-Társulat.

magát; a napilapok sem küldötték el tudósítóikat. Milyen más képe van a szövetségek gyűlésének külföldön! Az elszomorító közöny dacára, mellyel a közgyűlés találkozott, emelkedett hangulatban végezte feladatát. Rosenberg Auguszta, a szövetség alelnöke a távollevő elnök helyett és nevében megnyitván az ülést, mindvégig fáradhatatlanul és mintaszerűen vezette azt. Megnyitójában erősen hangoztatta, hogy a család feladatainak helyes betöltése a társadalmi jólét sarkköve s e feladatok megértésére és betöltésére segíteni az asszonyokat, minden női társadalmi munkának legfőbb kötelessége.

A nagy tetszéssel fogadott megnyitó után Szemere Ilona titkár bejentette az igazolt delegátusok névsorát s Buzogány Anna jegyző a szövetség évi működéséről számolt be, melyből kitűnt, hogy a Béke és választott bírósági szakosztály (elnöke Zipernowsky Károlyné) és a cselédügyi szakosztály (elnöke Zsilinszky Mihályné) fejtették ki a legélénkebb tevékenységet, noha a többiek is dicséretes buzgalommal fáradoztak feladataik megoldásán. Kevésbé jól eső érzéssel fogadta a közgyűlés a pénztáros jelentését, melyből a tagsági díjak befizetésének pontatlanságáról értesült. A buzgó pénztárosnak, Krajner Margitnak a pénztárvizsgálók (Herich Károlyné és Sebestyén Gyuláné) jelentése alapján készséggel adja meg felmentvényt a közgyűlés, de már a jövő évi költségvetést, melyben a Szövetség hivatalos közlönyére 2000 koronát irányoztak elő, aggodalommal fogadja a közgyűlés, mert ez a tétel csak a lanyhán befolyó tagsági díjakban talál fedezetet. Rosenberg Auguszta azonban megnyugtatja a közgyűlést azzal, hogy szükség esetén előadások tartásával fogják megszerezni a szükségesnek mutatkozó költségeket. A költségvetés elfogadása után az indítványokat tárgyalták s az előadók megokolása és egyesek hozzászólása után valamennyi indítványt egyhangúlag emelték határozattá. A M. N. Sz. maga négy indítványt terjesztett elő, melyek mindenikét az illetékes szakosztályok üléseiken tárgyalták és készítettek elő. Indítványozta a Tanács nevezetesen: 1. hogy a Szövetség kérje a belügyminisztertől a cselédtörvény sürgős revizióját (előadó Zsilinszky Mihályné); 2. hogy kérelmezze illetékes helyen az iskolai zászlóaljak szervezésének beszüntetését (előadó Zipernowsky Károlyné); 3. hogy keresse meg a gyárak vezetőit, hogy a munkások heti bérét ne szombaton fizesse ki (előadó Szemere Ilona) és végül; 4. hogy kérelmezze a Szövetség a tuberkulózisnak, mint fertőző betegségnek kötelező orvosi bejelentését s a lakás kötelező hatósági fertőtlenítését lakásváltoztatás esetében (előadó Rosenberg Auguszta). Ezen indítványt a közgyűlés azzal a hozzátevéssel fogadta el, hogy köszönetét nyilvánította Rosenberg Augusznának azért a fáradhatatlan munkásságáért, melyet a tüdővész elleni küzdelemben, különösen a védekezés módjára való kioktatás által kifejt. Az indítványok sorában legnagyobb érdeklődést keltett a Dávid Ferenc egyesület indítványa, melyet a «Vízcsepp Társaság», a «Békeegyesület», a «Feministák Egyesülete», a «Fehérmegyei Irodalmi Kör», a «Nőtisztviselők Országos Egyesülete», a «Művészet és Műv. M. N. K., M. Abstinens N. O. E. és több más egyesület pártolt a női politikai szakosztály szervezése iránt. (Előadó Perczelné Kozma Flóra, kinek előadását lapunk más helyén közöljük.) Érdekes, hogy ezt az indítványt, melyet a négy év

előtt Temesvárott tartott közgyűlésen elutasítottak, ma egyhangú lelkesedéssel emelték határozattá, mert mindenki érezte, amit az egyik hozzászóló megjegyzett, hogy a szakosztály szervezését megakadályozni *ma* annyit tenne, mint megakadályozni a természetszerű fejlődést és haladást. Soron kívül tárgyalta a közgyűlés a «Keresztény Munkásnők Egyesületének» indítványait. (Előadó Geöcze Sarolta, pártolja a Mária Dorothea Egyesület és a Márta E.) Ezen indítványok a női iparfelügyelőnői állások szervezését, a munkabérek kifizetése idejének megváltoztatását, a korcsmák vasárnapi munkaszünetének kimondását sürgetik. Ezen indítványokat kellő előkészítés céljából az illetékes szakosztályokhoz tették át. A M. D. E. indítványait, melyek élénk eszmecserére adtak okot, egyhangúlag elfogadták. Ez indítványok közül az első a nevelőnők sorsának javítására vonatkozott. (Előadója Fuchszné Eitner Milla.) A M. D. E. ugyanis azt kérte a Szövetségtől, hogy vesse latba tekintélyét a nevelőnők nyugdíjjogosultságának kimondása érdekében. (Ez indítványt az Országos Nőképző Egyesület és a Márta Egyesület pártolták. A második indítványt (előadója Radnai Jenőné, pártolja a Dávid Ferenc Egyesület és a Feministák Egyesülete), melyben a latin nyelvnek a leánygimnázium V. osztályában való megkezdése érdekében kéri a M. D. E. megkeresni a közoktatási minisztert, azzal a hozzátevéssel fogadta el a közgyűlés, hogy a minisztertől a fiúgimnáziumok tantervére vonatkozólag is hasonló átalakítást kér a szövetség. A M. D. E. harmadik indítványában (előadója Sebestyénné Stetina Ilona, pártolói a M. Kor. Orsz. Békeegyesülete és a Dávid Ferenc Egyesület) a nemzetgazdasági ismereteknek a felsőbb leányiskolák tantervébe leendő visszahelyezése tárgyában kéri a Szövetség agitációját, amit egyhangúlag el is határoztak. A «Magyar Nőtisztviselők Egyesületének azon indítványát (előadó Grossman Janka, pártolói a M. D. E. és Feministák E.), hogy a postánál és távirdánál alkalmazott nők érdekében írjon fel a Szövetség a kereskedelemügyi miniszterhez s kérje, hogy férjhezmenésük esetén ne kárhoztassák őket állásuk elhagyására, azzal az utasítással fogadta el a közgyűlés, hogy a Szövetség várja meg ez ügyben a kereskedelemügyi miniszternek a Nőtisztviselők Egyesülete már előbb benyújtott kérvényére adandó feleletét, csak kedvezőtlen válasz esetén intézzen ez ügyben újabb felterjesztést. Úgy ezen, mint a többi indítványok tárgyalása közben több becses felszólalás történt (Szirmai Oszkárné, Bogyay Kálmánné, Radnai Jenőné, Glücklich Vilma, Zipernowsky Károlyné, Geöcze Sarolta Grossmann Janka s mások részéről) s a tárgyalások menete oly nyugodt és előkelő színvonalú volt, melyet ritkán látunk asszonygyűléseken. Kedvezően fokozták a gyűlésről szerzett jó benyomásainkat a szakosztályok munkásságáról beterjesztett jelentések, Krajner Margitnak az S. C. W. torontói gyűléséről tartott beszámolója és Dessewffy Emmának, az ifjúságvédelmi szakosztály elnökének előadása, melyben meggyőző erővel fejtegette, hogy társadalmi bajainak orvoslását a családban s a helyes családi nevelésben kell keresnünk. A közgyűlés berekesztése előtt megejtették a választásokat. Titkár lett Szarvas Gáborné, az S. W. C. bizottságaiba megválasztották: Perczelné Kozma Flórát, Zempléni Gyulánét, Glücklich Vilmát és Schwimmer Rózsát. Ezzel ért véget este 8 órakor az

egész napon át kitartással folytatott munka, melyet kellemesen szakított félbe a délután 5 és 6 óra közt felszolgált tea, mellyel a távollevő elnöknő, gr. Batthyány Lajosné tanúsított szives figyelmet a közgyűlésen résztvettek iránt, kik az ő és Rosenberg Auguszta alelnök lelkes ünneplésével fejezték be a közgyűlés munkáját.

*

A Pozsonyi Női Felső Kereskedelmi Iskola megnyitása. Az Országos Kereskedelmi és Iparoktatási Tanácsnak mult évben hozott határozata alapján Kürschák Endre tanár mozgalmat indított a pozsonyi kereskedelmi körökben egy ott létesítendő Női Felső Kereskedelmi Iskola érdekében. A város már régóta kedvelt leánynevelő hely, amit a leányintézetek sokasága az ország minden részéről jött tanulóinak nagy száma is bizonyít. Ez s a város gazdasági életének fejlettsége kedvező körülménynek látszott az új iskolafaj létesítésére. A Kereskedelmi és Iparkamara miután a nagyobb vállalatok a hozzájuk intézett kérdésekre helyeselték a Női Felső Kereskedelmi Iskola felállítását, folyamodott a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz az iskola engedélyezéséért s ezt megkapván, megbízta Kürschák Endrét az új iskola szervezésével és vezetésével. Az intézet létjogosultságát eléggé bizonyttja, hogy bár a tandíj 200 korona, tandíjmentességet senkisem kaphatott és legalább általános jó bizonyítvány alapján történt a felvétel, mégis 39-en jelentkeztek.

Az intézet ünnepélyes megnyitója szept. 19 én volt. A fenntartó Kereskedelmi és Iparkamara vezetőségén kívül megjelentek: Schack Béla dr. kir. főigazgató, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium. bellusi Baross Géza a postatakarékpénztár, Krimlik Tódor alpolgármester a város, Pálffy István gróf a Pozsonyi Gazdasági Egyesület, Schwartz Olli asszony a bécsi Verein zur Förderung der kommerziellen Frauenbildung gondnokságának képviseletében, Beke Manó dr. egyetemi tanár és a pozsonyi nagyobb pénzintézetek képviselői. A kamara elnökének megnyitó beszéde után Kürschák Endre ismertette az iskola célját, programmját, mely szerint, midőn komoly munkásságra szoktatja növendékeit, arra is törekedni fog, hogy a velök született szépérzéket is fejlessze a leányokban. Ez a törekvést az iskola termeinek berendezésében is iparkodik érvényesiteni.

Ezután Schack Béla dr. beszélt. Mi, akik — mondta — évek óta foglalkozunk a nők kereskedelmi oktatásának kérdésével, lehetetlen, hogy örömmel ne üdvözöljük azokat, a kik az első női felső kereskedelmi iskolát megalapították, Pozsony városát, a pozsonyi kereskedelmi iparkamarát. Ő hét éven szolgálta a pozsonyi felső kereskedelmi iskolán a szakoktatás ügyét és tudja, hogy milyen nagy érdemeket szerzett az iskola. A női iskola létesítése egy újabb elévülhetetlen érdeme Pozsonynak. A leánynövendékek képzésének irányát illetőleg azt ajánlja, hogy az a nő speciális hajlamai felé vezessen. Ő azt látja, hogy az idegen nyelvű levelezés terén az iskolák nem szolgáltathattak kellően képzett erőket. A fiúkban talán nem volt meg a képesség a nyelvek elsajátítására, a nőkben azonban meg van ez a képesség. Ezért az idegen nyelvek tanítását ebben az intézetben a fiúiskolánál sokkal intenzívebbé kell tenni, amire különben

az intézet a város nyelvi viszonyainál fogva is predesztinálva van. Ha idegen nyelveket tudnak a növendékek, ez biztosíték arra, hogy valóban hasznos munkásaivá válnak a magyar kereskedelemnek. Ezenkívül a rend- és pontosságszeretet is megvan a lányokban, aminek az irodákban nagy hasznát láthatják. Szerencsés gondolatnak tartja a nőknek kereskedelmi pályára való terelését s a kultusz-kormány nevében üdvözölve az intézetet, sikert kíván az iskola működéséhez.

Schwartz Olli, a bécsi női kereskedelmi iskola, Kumlik Tódor a város nevében üdvözölte az új intézetet, majd Beke Manó dr. állott fel szólásra. Nem mint valamely hatóságnak képviselője jelent meg az ünnepen, hanem mint vendég, mint a pozsonyi felső kereskedelmi iskolának miniszteri biztosa. Korszakos alkotást adunk át hivatásának s ő vállalkozik annak kimondására, hogy a pozsonyi kereskedelmi és iparkamara hasznos intézetet létesített. Ugyanazok a szempontok lebegtek itt az alapítók szeme előtt, mint a budapesti leánygimnázium alapításánál. Aki pedig ebben az országban fegyvert ad a nők kezébe, exisztenciát biztosít nekik, az humánus dolgot mível. Schack igen helyesen mutatott arra a munkakörre, melyet a nők a kereskedelemben szerezhetnek. Az új iskola szépet és nemeset fog nekik tanítani s ezzel a kereskedelemnek tesz szolgálatot, mert beviszi a tulajdonságokat a kereskedelembe, előmozdítva annak szolídságát. Nem puszta véletlen, hogy Pozsonyé az úttörő szerepe a női felső kereskedelmi iskola létesítésével. Hisz ez a város a kapuja az országnak, kapuja, melyen a nyugoti eszmék bejöhetnek. Ez volt és lesz is mindig rendeltetése Pozsonynak s ezzel szolgálja a város közvetlenül a saját és környékének érdekeit, de közvetve az egész országét. Beke a tanítványok buzdításával fejezte be beszédét.

Bellusi Baross Gézának, aki a postatakarékpénztár képviseletében azért jelent meg, hogy ezzel is kimutassa az intézménynek a kereskedelem iránt érzett rokonszenvét és Szojka Gyula a testvérintézet nevében mondott üdvözlő szavai után Collas Irén bárónő a tanítványok nevében köszönte meg az intézmény létesítését s evvel az ünnepély véget ért.

Az új iskolában másnap kezdették meg a tanítást. Az intézetben a felső kereskedelmi iskola rendes tanárain kívül Zernech Johanna felügyelőnő és Groidl Teréz nyelvtanárnő tanítanak. Mind a német, mind a francia nyelv tanításának sikere érdekében, a növendékek két csoportban tanulnak. A német kezdői 17-en vannak, a többi haladó, a franciát pedig 19 és 20-as csoportban tanulják.

*

Gyermektanulmány címmel oly érdekes megfigyeléseket közölt a Nemzeti Nőnevelés legutóbbi számában P. J. kartársnőnk, hogy azt a gondolatot keltette bennem: érdemes volna e rovatot a lap hasábján állandóvá tenni s ily módon különben is szegény pedagógiai irodalmunkban összehordani legalább azokat a tégladarabokat, kavicsokat, melyekből majdan eljövendő mesterek felépítik a magyar nemzeti nevelés irodalmának hatalmas épületét. Talán nem lesz érdektelen, ha egy irodalmi megfigyelést teszek itt közzé, mely Toldi tárgyalása közben

keletkezett. Először csak saját kedvtelésemből kérdeztem meg nehány növendéktől: mi tetszett neki a költeményben legjobban? Olvasva a gyermektanulmányt, kiterjesztettem a kérdést az egész osztályra s a következő eredményre jutottam: 33 tanuló közül hétnek Miklósnak anyjától való búcsúzása ragadta meg legjobban figyelmét a VI. énekben. Hatan legszebbnek mondták a Miklósban élő erős vallásos érzést, mely megszólal akkor, mikor a farkasokat megölve elgondolja, hogy bátyját is elpusztíthatná, de

«. . . . Állj meg, állj meg Toldi, gyilkos a szándékod . . .

szózatával a lelkiismeret helyes útra tereli. Egy jó növendék szintén a vallásosságot tartja legvonzóbbnak, de nem ebben a megnyilatkozásban, hanem akkor, midőn a XII. énekben anyjának mondja:

«. . . nem megjövendöltem,
Hogy előbb vagy utóbb bajnok lesz belőlem?
De nem köszönöm azt magam erejének:
Köszönöm az Isten gazdag kegyelmének.» . . .

Öt mélyebben érző lány legjobban megindult Miklósnak anyja iránt való a II. énekben megnyilatkozó gyöngédségétől, midőn vérig sértett dühtől bátyja ellen emelt karja lehanyatlik Toldiné egyszerű közbelépésére. Kettő pedig azt a visszaemlékezést tartotta legszebbnek, mellyel Miklós pesti elhagyatottságában anyjára gondol:

Akkor is oly csendes méla éjszaka volt,
Akkor is oly tisztán csillogott le a hold,

Másik kettő Miklós testvéri szeretetét emelte ki:

Amint látja Györgyöt hirtelen, váratlan
Karja ölelésre nyílik akaratlan.
Lelke gyülölségén erőt vesz valami — —
Valami, nem tudom én azt kimondani.

Szintén Miklósnak György iránti érzelme tetszett egynek, de nem abban az alakban, hanem ott, hol anyjához megy búcsúzni s áthaladva bátyja hálószobáján, megáll a mélyen alvó mellett s elgondolja:

. . . no megölhetnélek,
Megérdemelnéd, ha rávinne a lélek;
Hanem most egyszer nem leszek ártásodra,
Csak hogy itt is voltam, azt adom tudtodra.»

Kettőnek az a részvét tünt fel, mellyel Miklós az ismeretlen özvegygyel barátkozott s neki szánta a cseh Mikola pénzét is. Kettőnek nagyon tetszett emberszeretete, melyből kifolyólag szembeszállt a dühös bikával s megmentette százak életét; annyira persze nem terjedt gondolkozásuk, hogy itt észrevették volna Miklósban a feltünés vágyát is. Két külsőségekre sokat adó lány legszebbnek találta az álom allegoriáját; egy igen komoly gondolkozású, de nem teljesen nőies növendék azt az önérzetet, mellyel Miklós az őt parasztnak tartó Lacfinak a Budára vezető utat megmutatja; egy Toldiné jóságát;

végül a leggyengébb tanuló, kiben azonban jókora makacsság rejlik, Miklósnak azt a türelmét tartotta legérdekesebbnek, mellyel végignézte eleinte a vele kötődő szolgák ingerkedését. Azt hiszem, kiérezhető, hogy ezek az észrevételek nem polg. iskolai tanulóktól erednek, II. éves tanítónőjelöltek mondták ezeket, kiknél kezd kialakulni a gyöngéd női jellem; az a női természet, mely elragadtatással van telve a hatalmas, erős férfi iránt, de legjobban szereti benne ősi önzésénél fogva az önmagában is meglevő finomabb kedélynyilvánulásokat. Nagyjában ugyan teljesen igazat adok P. I.-nak, hogy nem hisz az ilyen dolgok megbízhatóságában, «mert a gyermekektől azt a választ kapom, amit én akarok», de a szabadság, melyet növendékeimnek véleménynyilvánításra adtam, az a körülmény, hogy tartalmilag nem igen tárgyaltam velök a költeményt, hiszen azt a polgári iskolában tették s közös megbeszéléseink legtöbbször csak a stilisztikai sajátságokra terjeszkedtek ki, megengedi hinnem, hogy meglehetősen önállóan fejezték ki tetszésöket, gondolataikat, melyeket esetleg nagyon érdemes lenne hasonló korú fiúkéval szembeállítani.

Vozáry E.

*

Az Erzsébet Nőiskola tanulmányi kirándulásai. Az Erzsébet Nőiskola gyakorlatilag akarván ránevelni a leendő tanítónőket az iskolai kirándulások rendezésére minden ősszel és tavasszal több tanulmányi kirándulást szervez, nem csupán a tanítványok ismereteinek kibővítése, hanem az ilyen tanulmányutak megkedveltetése, jelentőségük felfogatása céljából is. Ezért természetesen elsősorban a főváros múzeumait, gyűjteményeit, képcsarnokait látogatják nagy szorgalommal, de lehetőség szerint a főváros határán túl is vezetik a tanítványokat. Az idei gyönyörű ősz kedvezett a távolabbi kirándulásoknak is, s így a növendékek Gödöllőre, Esztergomba és Tokodra tettek egy-egy napi, a Balaton vidékére több napi kirándulást. A gödöllői kirándulást szeptember végén tették meg Berecz Sándor és Tocsek Helén vezetésével, míg október 2-án az intézet növendékeinek egy része tanáraik (Berecz Sándor, Berta Ilona, Tolnai Vilmos, Székely György) vezetése mellett Esztergomba utaztak. A délelőtt folyamán megtekintették a hercegprimási képtár gazdag gyűjteményét, melyet különösen a Dürev és Rembrandt vérkarc sorozat, Botticelli, Ghirlandajo s számos híres olasz, német és magyar festő képe, valamint Hardy Bernát világhírű viaszdomborművei tesznek értékessé. Délután pedig felsétáltak a Bazilikába, melynek kincstárában Bogisich Mihály püspök úr érdekes és tanulságos magyarázattal szolgált. A Bazilika belsejének, valamint kriptájának megtekintése után a kirándulók még a felséges kilátásban gyönyörködtek s este kellemes emlékekkel tértek vissza a fővárosba. Ugyanazon napon a növendékek másik csoportja a nyergesújfalusi cementgyártást s tokodi üveggyárat tekintette meg, dr. Vásony Lajos tanár és Ott Vilma tanítónő vezetésével. Nyergesújfalú állomástól félórai kellemes séta után értek a cementgyár elé, a gyártulajdonos, Sátori Miksa úr szíves barátsággal fogadta a kirándulókat s a gyár megtekintése előtt villásreggelivel is kedveskedett nekik. Ezután Sátori Lajos szíves

kalauzolásával végignézték az egész cementgyártási folyamatot s figyelemmel hallgatták vezetőik kisérő magyarázatait. A magyarázatokat a vendégszerető gyártulajdonos házában élvezett kitünő ebéd fejezte be. Az ebéd alatt a cigány szép magyar nótákat húzott, nagy örömére a fiatalságnak, kik alig győzték megköszönni a köztük megjelent Sátorinénak a lekötelező szives fogadtatást.

A Rákóczy-induló hangjai mellett hagyták el a kedves helyet s mentek megtekinteni a tokodi üveghutát. Erdekes volt végig nézni, hogy a nyers üveganyag hogyan alakul át a munkások ügyes keze alatt; bámulták a technika haladását, az emberi elme fejlettségét azokban a tökéletes gépszerkezetekben, melyek segítségével fejletlen gyermekkezek játszva végeznek a gép segítségével olyan munkát, mely enélkül nagy fáradsággal és erőfeszítéssel járna.

A kirándulás tanulmányi része ezzel befejeződött s a növendékek a legközelebbi vonattal tértek vissza az intézetbe.

A kirándulások sorában legkedvesebb volt az a *szüreti kirándulás,* mely a Balaton vidékét ismertette meg a tanítványokkal. Erre okt. 7-én a déli vaspálya udvaráról indult a vidám növendéksereg, a természettudományi szakcsoportnak III. éves növendékei, dr. Vásony Lajos tanár, Fraenkelné Vozáb Ilka, Bock Ida és Bognár Etelka tanárnők kiséretében. Lepsénytől pár kilométerre a csodálat hangjai váltják fel a vidám csevegést, mert az előttük elterülő királyi tó leirhatatlan hatást gyakorolt a növendékekre. Első állomáshelyük Balatonföldvár volt, honnan a fürdőtelep megtekintése után átsétáltak Szárszóra. Itt Tömböly Péter uradalmi kasznár úr szives házánál ebédhez ültek s meleg lelkesedéssel ünnepelték a háziak magyaros vendégszeretetét. Délután kikocsiztak a homoktéglagyárhoz, hol a téglakészítést volt alkalmuk megfigyelni. A gyárból kocsikon a szőllőig vitte őket a szives házigazda s ott kedélyes szüreten vettek részt. Szárszóról ismét vasúton folytatták az utat Keszthelyig. A változó festői táj, a végtelennek látszó vízfelület, a zalai kies part, megvilágítva a leáldozó nap utolsó sugaraitól . . . mindez néma csodálattal töltötte el a növendékeket.

Az első napi utazást Keszthelyen pihenték ki. A növendékek legnagyobb részének a Leitner szálló volt ideiglenes otthona, néhányan azonban dr. Vásony Lajos tanár kedves szüleinek és Párkányi József úrnak szíves vendégszeretetét élvezték. Másnap megtekintették Keszthelyt s ott Reischl sörfőzőjét, a gazdasági Akadémiát s a Balaton múzeumot. Délután átkocsikáztak a Keszthelytől hat kilométernyire fekvő Hévizre. A tó évszázados fáktól környezett s nagy része a partok mentén gyönyörű fehér, piros és kék lótuszokkal tarkított. Mivel a kirándulásnak igen szép őszi idő kedvezett, megfürödtek a hévvízben s az igazgatóság engedelméből szedtek a szép lotuszokból, majd sétát tettek a parkban s visszatértek Keszthelyre, hol újabb öröm várt rájuk, egy kedves esti csolnakázás a Balatonon.

Másnap Badacsony felé vették útjukat, gyönyörködve a reggeli napfényben vakitóan csillogó Balaton zöldes tükrében. Az egész útjukon szebbnél-szebb képek kisérik a kirándulókat, mindenütt egy-egy fürdőhely integet, majd a távolabbi falvak házikói tűnnek a szembe. És mindenütt szives vendéglátással találkoznak. Bada-

csonyban Ibos Sándor földbirtokos úr várta a társaságot s mindjárt a Badacsonyra vezeti fel. Útközben megnézik Szegedi Róza házát, a kis emeletes, tornácos épületet, rég múlt jó idők emlékét. Szemben vele van egy hidegvizű forrás, melyet a kegyelet Kisfaludy-forrásnak nevezett el. Nem messze tőle áll K. Sándor egyszerű hajléka, gyönyörű környezetben. Előtte a vén Badacsony impozáns alakja, alatta a Balaton zöldes színével, melyből csak itt-ott emelkedik ki egy ezüst sáv; a parton összefüggő óriási vetésként zöldelő sással. E remek vidéken értik meg a növendékek Kisfaludy természetszeretetét, mely több költeményében szinte rajongásig fokozódik. A Kisfaludy-háztól iszalag, kökény, vadrózsa, páfrány sűrű bozótja között értek a «Rózsakőhöz», mely egy szívalakhoz hasonló kőtömeg. Erről azt regélik, hogy a lány ki ráül háttal a Balatonnak, még abban az esztendőben férjhez megy. Természetesen mind ráültek, hisz ki ne akarna mennyasszony lenni húsz éves korában! Kis séta még s fent a 400 méter magas Badacsony tetején vannak, mely a kialudt vulkánok tipikus példája. Itt-ott találnak egy-egy lyukacsos követ, mely olyan, mint a szivacs vagy mint a kenyér bele, ezért a nép találóan kenyérkőnek nevezi. Tulajdonképen nem egyéb, mint lyukacsos, hólyagos bazalt, melyet a Badacsony tűzhányó korában megolvasztott s kivetett gyomrából. A levegőn elszálltak a gőzök, gázok kis üregeket hagyva hátra. Így alakult a kenyérkő. De nemcsak ily hólyagos bazaltot találunk itt, hanem hatalmas sziklatömböket, melyek komoran, sötéten törnek a magasba s amellett hogy emelik a táj festői szépségét, ipari célokra is alkalmasak. A Badacsony tetejéről valóságos mesevilág látszik. Alattunk Európa legszebb bazalttérségei, a gyönyörű színpompában elterülő Balaton, a parton sok apró falú, fürdő. Szent György, Csobáncz, Szigliget regényes várromjaikkal, melyekről e vidék lantosa, Kisfaludy Sándor, gyönyörű regéket írt. Lefelé a 270 fokból álló bazaltlépcsőn jutottak s három órai séta után jóízűen költötték el a Hableány szállóban tálalt ebédet. Estére Almádiba érkeztek s itt töltötték az éjszakát. A negyedik nap reggelén Óvári Ferenc dr. országgyűlési képviselő úr a Balatoni Szövetség elnöke társaságában a fürdőtelepet tekintették meg. A kirándulás végső állomása Balaton-Füred volt. Az állomásnál Dicenty Dezső szőlészeti felügyelő és Cséplő Ernő a Balatoni Szövetség titkára várták a társaságot, kiknek szives kalauzolása mellett megtekintették Füredet s a délutánt a Kursalonban töltötték, melyet a fürdőigazgatóság bocsátott rendelkezésükre. Itt a vonatra várva a zene megcsendülő hangjai mellett még táncra is perdült a növendéksereg s szinte fájó szívvel ül fel a vonatra, mely haza repíti őket Budapestre. Itt a szép emlékek hatása alatt alig győzik megköszönni a kirándulást az igazgatónőnek, ki ezt engedélyezte, s szives gondoskodásával lehetségessé tette, dr. Vásony Lajos tanárnak, ki azt oly kiváló ügyességgel rendezte s az őket kisérő tanárnőknek, kik anyailag gondjukat viselték. Azoknak, kik szives vendégszeretetükkel, kalauzolásukkal, vagy bármi más módon kirándulásuk sikerét előmozdították, maga az igazgatóság fejezte ki és fejezi ki ezúton is köszönetét.

*

Reichardt penzió. Reichardtné Rosenberg Victória úrnő (Rosenberg Auguszta testvére) magános úrinők és családok számára penziót nyitott. Ez a penzió családias jellegű; csendes utcában, a körút és nyugati pályaudvar közvetlen közelében van. Villamos vasút minden irányban, posta és távirda a közelben, szóval az elhelyezése kitünő. Reichardtnénak a penzió vezetésében nagy gyakorlata van. A szobák a legnagyobb kényelemmel vannak berendezve; központi fűtés, villamos világítás, fürdő. Kitünő konyha.

Teljes penzió, beleértve szoba világítással, fűtéssel, kiszolgálással és ellátással (teljes reggeli, ötfogásos ebéd, háromfogásos vacsora) személyenként 8—14 kor. naponta. Családoknál megegyezés szerint. Midőn e penzió megnyiltáról olvasóinkat értesítjük, kérjük, ajánlják azt háztartással vesződni nem kivánó családok és egyedül álló nőismerőseiknek.

*

A «Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége, Béke és választott bírósági szakosztálya» e hó 11-én tartotta az első idei ülését. Az ülés folyamán Rosenberg Auguszta, az M. N. Sz. alelnöke örömmel regisztrálja, hogy szakosztályunk elnökét, Zipernowsky Károlynét, a legbuzgóbb pacifiistát, az a méltó és igen nagy kitüntetés érte, (ami kívüle alig néhány hölgynek jutott eddig osztályrészeül!) hogy a berni bureau tagjává választotta.

Rosenberg Auguszta, a szövetség alelnöke beszámol arról, hogy Erdélyben járva, egyes községekben békebíróságokat sikerült szerveznie, amelyek az eléjük terjesztett pörös ügyeket békés úton intézik el. A békejury a község 3—4 legintelligensebb féfiából áll. Alelnök beszámol továbbá a Torontó-i kongresszus eredményei, (illetve munkásságáról). A kongresszus új gondolatok gyanánt, három dolgot ölel fel minden programmjában. 1. A Peace Junday ügye. 2. A fegyverkezés leszállítása összhangban a többi országokkal. 3. A történettanítás reformja. Az iskolai zászlóaljak szerve.ése ellen a szakosztály állást foglalt, azt a békeeszmével összeférhetetlennek s pedagogikailag károsnak tartja. Zipernowsky Károlyné, a szakosztály elnökének indítványára ezért erhatározták, hogy a Békeegyesülethez és az M. N. Sz.-hez kérést intéznek és őket az iskolai zászlóaljak szervezése ellen agitatio kezdeményezésére szólítsák fel. Markos Györgyné indítványára kérést intéznek a «Jó Pajtás» szerkesztőjéhez, hogy az új gyermeklap programmjából hagyja ki a gyermekek lelkét megmételyező véres harcok leirását.

*

A Művészet és Művelődés Magyar Nők Köre a Fővárosi Vigadóból f. évi november hó 1-én kiköltözött. A Royal-szálloda II. emeletén béreltek számára egy szép, díszes és kényelmes klubb-helyiséget, mely remélhetőleg mindenkinek tetszeni fog. Az egyesület nagy anyagi áldozatok árán vette ki ezt a lakást, kívánatos tehát, hogy ott most oly klubb-élet fejlődjék ki, mely az egyesület céljának és hivatásának méltóképp megfelel: komoly, céltudatos munkásság és nemes szórakozás. Az egyesület ez alkalommal a következő felhívást bocsátotta ki:

«Többször hallottuk annak a hangoztatását, hogy ha jobb helyiségbe menne az egylet: a tagok száma megkétszereződnék. Iparkodjék tehát mindenki tagokat gyűjteni most, mikor a lakáskérdés akadályát elhárítottuk. Mindenkinek szeretettel kell foglalkozni az egylettel, hittel annak jövőjében. Kulturális missziót teljesítünk, ha a tagok is komolyan veszik munkájukat.

A lakáskérdés megoldása azonban az egyestől is kíván áldozatot. Utolsó választmányi ülésünkön, mindőn a Royal-szálló-beli lakás kivétele fölött vita támadt, felállt négy hölgy, — kikhez azóta többen csatlakoztak — s bejelentették, hogy miután a lakbér fölötte nagy: szivesen hozzájárulnak ahhoz 50—50 kcronával. Remélhetőleg ez a szép példa tagjaink közt követőkre fog találni s nem egy járul hozzá anyagi támogatásával a lakbérhez, vagy a berendezéshez egy-egy kézimunkával, vagy műtárgygyal. Tekintse minden tag második otthonának az egyesületet, járuljon hozzá berendezésének csinosításához úgy, mint azt számos előkelő külföldi nőegyesületben teszik. Nem ajándékoz, hanem kötelességet teljesít adományával, s mentül többen éreznek így: annál kedvesebb, meghittebb lesz mindenkinek — legyen az tag, vagy nem tag — a mi egyesületünk.»

Tudatjuk, hogy a kurzusokat még e hó folyamán a régi helyiségben megkezdjük. Francia és angol kurzusokat nyitunk Puljevich-Klósz Irma vezetésével. Aquarell és iparművészeti tanfolyamainkat Komáromi Kacz Endréné és Blaskovich Irén vezetik, az olaszt Polla J. kisasszony. Lesz svéd-torna tanfolyam is. Mindezen tanfolyamokra beiratkozni lehet mindennap d. e. 10—12-ig és d. u. 3—5-ig a Fővárosi Vigadóbeli klubb-helyiségben.

Október 27-án rennezzük a ‚búcsú-jourt régi helyiségünkben. Tulajdonképeni saisonunk csak október hó közepén kezdődik, mikor új és dísses klubb-helyiségünket a Royal-szállóban egy művészi kiállítással avatjuk fel. Ennek keretében, december elején — a tavalyi szép siker hatása alatt — egy, a tavalyihoz hasonló, nyolc napig tartó Bazárt fogunk rendezni, melyre előjegyzéseket már most elfogad az egylet titkári hivatala. (Fővárosi Vigadó, III. emelet).

Tagtársi tisztelettel *Endrödi Seraphine* titkár, *Grúz Albertné* elnök.

*

Sretvízer Lajosné. Október 12 én egy kiváló pályatársunkat, Sretvízer Lajosné, székesfőv. tanítónőt kisértük ki örök nyughelyére, a Kerepesi-temetőbe. Az a virágos sírhalom, mely immár az enyészetnek átadott haló porai fölé emelkedik, egy hasznos munkásságban szépen megfutott életpályának a végző állomását jelzi.

Azt a kettős missziót, melyet sorsa reá bízott, Sretvízerné tökéletesen betölté. Tanítónő volt ő a legjavából és eszményképe az igaz, jó családanyának. Munkássága a közpálya terén nem volt zajos, de annál sikeresebb. Osztálya valóságos minta-osztály volt. A főslyt a nevelésre fektette. Növendékeit illemtudásra, őszinteségre, kölcsönös szeretetre, rend- és tisztaságszeretetre szoktatni, munkakedvüket ébren tartani, becsületérzésüket öntudatra kelteni, ez képezte legfőbb törekvését.

Kiváló lelki tulajdonainál fogva, végtelen türelmével, szelid bánás-

módjával, kitartásával csodás eredményeket ért el. És milyen szivesen fáradozott iskolája érdekében! Miután osztályát ellátta, hazatért, nem pihenni, de folytatni a félbehagyott munkát, hogy másnap minél tökéletesebb legyen tanítása, minél szívesebben foglalkozzanak kis tanítványai az eléjük szabott, előkészített tananyaggal.

És ilyen lelkiismeretes, ily önfeláldozó volt ő családanyai tisztének betöltésében is. Házatája, otthona ép oly mintaszerű volt, mint osztálya. Csillogott a rend- és tisztaságtól; egyetértés, béke, jólét, közmegelégedés vette körül minden egyes tagját a kedves családnak. Sokat fáradt a derék háziasszony, de nem esett nehezére, mert nagyon szerette övéit, s ez a szeretet kölcsönzött neki szárnyakat, amelyekkel mosolyogva emelkedett föléje a mindennapi élet ezer apró bajának, amelyek mások életét annyira megnehezítik. A társas élet örömeiből alig vette ki részét. — Minek is? Mit nyújthatott neki még a külvilág, neki, akinek gyengéden szerető szívét teljesen betölté az a boldogság, amelyet jó férje, jól nevelt, hálás gyermekei nyújtottak!

De azért nem volt közömbös a közügyek iránt. Melegen érdeklődött minden nemes- és szépért, olvasott és tudomást szerzett minden, a kulturális életünk terén felmerült érdekes és értékes mozzanatról.

Viselkedése, külső megjelenése egyszerű, hivalkodás nélküli, ami összhangban állt takarékos, önzetlen hajlamaival.

Nem volt közlékeny természetű, inkább zárkózott, de annál megfontolóbb szavaiban úgy, mint tetteiben, mások megitélésében felette kiméletes, tapintatos. Voltak, akik tartózkodó, nyugodt természetét félreismerték, hidegnek, büszkének mondták. Pedig igen-igen részvételjes, szivélyes tudott ő lenni ott, ahol igaz barátságra talált, s a bizalmas közlekedés jól esett szeretni tudó, meleg szivének.

És most a kérlehetetlen halál, amely válogatás nélkül szedi áldozatait sorainkból, váratlanul, idő előtt ragadta őt ki körünkből, fájó űrt hagyván szíveinkben. Szeretettel, kegyelettel őrizzük emlékét az áldott, jó pályatársnak.

Adjon a Mindenható a mélyen lesújtott férjnek és gyermekeinek erőt e mérhetlen veszteség elviselésére. Neki pedig legyen könnyű a föld!

Nemecskay Irma.

*

Krikkayné-Barbaró Emma halála. A szegedi áll. polg. leányiskola tanítótestülete mély megilletődéssel és fájdalommal jelenti, hogy az intézet érdemes igazgatója, Krikkayné-Barbaró Emma 54 éves korában, tanítói működésének 34. évében, hosszas szenvedés után, f. hó 23-án jobblétre szenderült.

A megboldogultat f. hó 25-én Mohácson helyezték örök nyugalomra. Áldás poraira!

IRODALOM.

Kenedi Géza. SZOCIOLÓGIAI NYOMOZÁSOK. Budapest, 1910. Franklin Társulat. Két kötet. Ára 8 kor.

Kenedi Géza könyvének ismertetésénél nem is kellene egyebet mondanunk minthogy: «Ime, örömet hirdetünk, megjelent egy újabb kötet, Kenedi Gézától. Azt hisszük, aki ezt hallja, már vágyik a könyv után, mert tapasztalásból tudja, hogy amit Kenedi ír, az tartalmas, felemelő, élvezetes és elmélyedésre indító. Igen, mi öregek tudjuk ezt, mert régóta sok élvezetes órát, sok lelki épülést, sok helyes megítélést köszönhetünk Kenedinek. A vasárnap megszenteléséhez bizony sokunknál régóta hozzátartozik, hogy elolvassuk, amit Quintus vagy Geicha néven a napilapokba ír s aztán gondosan kivágjuk a hasábokat s félretesszük a cikket, hogy hétköznapon is ünnepi örömet szerezzünk magunknak, hogy ismét és újra elolvassuk azokat az igazságokat, amire minket Kenedi a napi kérdésekkel kapcsolatban tanít. Igen, mi kapva-kapunk a «*Szociológiai nyomozásokon*» is, hisz itt összegyűjtve találjuk, teljes egészében olvashatjuk azokat az emberi életet és az emberi lelket híven tükröző dolgozatokat, melyek minket a magunk világának és körülöttünk nyüzsgő világnak jobb megélhetésére segítettek. De mégis kell, többet is kell Kenedi könyvéről szólanunk; hiszen ő ezt a könyvét nemcsak azoknak írta, kik vele egyenlő hatások alatt fejlődve 20—25 év óta egyetértünk az írásaival és gyönyörködünk azokban. Az ő könyvét azoknak is olvasni kell, akik a ma divatos jelszavak hatása alatt kezdik elveszteni hitüket önmagukban és az emberiség jövőjében; sőt épen ezeknek kell igazán olvasni és megszívlelni Kenedi tanítását, hogy könnyebben eligazodjanak a *ma* zűrzavaraiban. Megtanulhatják belőle, hogy kivetni érzésünkből és gondolkodásunkból a haza és az Isten fogalmát még nem bizonyítja tudományos voltunkat, hogy az élvezetekben való elmerülés még nem boldogság, hogy a mult hagyományainak és tanulságainak semmibe vevése még nem biztosítéka jövő boldogulásunknak.

Kenedi hisz az emberiség haladásában, fejlődésében és megtiszteli a művelt magyar asszonyokat azzal, hogy bennünk is feltételezi ezt a hitet s elismeréssel emeli ki a fejlődés szolgálatában való buzgóságukat. «A te hited megtartott téged», halljuk az igét s asszonyi gyarlóságunk érzetéből asszonyi hivatásunk nemességének tudatára emelkedünk. A legsötétebb társadalmi képek rajzolásánál is, a degeneráltság legszomorúbb tüneteinek feltüntetésénél is rá tud mutatni Kenedi azokra az energiákra, erőforrásokra, melyek a javulás, a felemelkedés lehetőségével vigasztalnak. És ennek a felemelkedésnek eszköze gyak-

ran az asszony, kinek ereje nem a férfival való egyenlőségben, hanem attól való különbözőségeiben áll. Nem is küzd Kenedi az asszonyok egyenjogusítása mellett, de igazságos, méltányos elbánást követel részükre. Bizony-bizony jobban ismeri és jobban szereti az asszonyokat, mint sok feminista agitátor, s mi asszonyok is jobban megismerjük és jobban megbecsüljük magunkat, ha Kenedi «Szociológiai nyomozásaira» hallgatunk. Es ezért melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe ezt az okos, érdekes és tanulságos könyvet.

*

A MŰVÉSZET KÖNYVE. A Műveltség Könyvtárának VII. kötete. A képzőművészetek történeti és technikai fejlődése. Irta *Lyka Károly*. A ZENE FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE. Irta *Kacsóh Pongrác*. Budapest, 1907. Athenaeum. 688 nagy 8-adrét lap. Ara 24 korona.

A magyar könyvkiadás egyik legnagyobbszerű vállalkozásának. *Műveltség Könyvtárának* második sorozatát a *Művészet Könyve* indítja meg. Méltó folytatása az előbbi hatalmas köteteknek. A művészet kérdését mindenki számára oly érthetően és vonzóan tárgyalja, hogy már azért is jelentékeny nyeresége tudományos irodalmunknak. De nyereség a benne megnyilatkozó nagy tudás és tárgyszeretet miatt is. *Lyka* Károly és *Kacsóh* Pongrác neve ismert és kedvelt név a magyar művészeti irodalomban. Mindkettő alapos tudással, izléssel és egészen egyénien oldotta meg feladatát. Nem életleírásokat adnak, mint a sablonos művészettörténetek, hanem a művészet lelkébe világítanak bele. Megmutatják mint indulnak el a művészetek gyámoltalanul útjukra és mint fejlődnek a különböző behatások alatt azzá a nagyszerű kulturfaktorrá, melynek ma látja őket minden művelt és intelligens ember. A művészet nem elszigetelt jelenségként bontakozik ki előttünk a szerzők könyvéből, hanem mint valami szükségszerűség, mely nélkül el sem képzelhető a művelődés folyamata. A képzőművészetek gyökerei a szükségből nőnek ki és továbbfejlesztőjük, átalakítójuk a megszokás. Új oldalról mutatja be magát Kacsóh Pongrác. Eddig mint kitünő muzsikust, mint zeneköltőt ismertük, most a kitünő író előtt kell meghajtanunk a pálmát. Érdekesen fejtegeti, hogy az emberi teremtő erőnek nem önkényes alkotása a zene sem. Forrása a játékösztön, mely az embert arra késztette, hogy túláradó érzéseinek engedve játszék a hangjával, kezdetleges nyelvének szavaival. E játék közben felfedezte a ritmust és minthogy a ritmusos mozgások és hangsorozatok gyorsabban gyakorolhatók be, mint a szabálytalanok és kevesebb fáradsággal is járnak, sajátos örömöknek lettek forrásaivá. Szerzők az elméleti fejtegetések mellett természetesen egy pillanatra sem feledkeztek meg a művészetről, mint valóságról sem. Minden nagy alkotóról és alkotásról megemlékeznek. Különösen a képzőművészeti rész nyújt sokat a szemnek. A szobrászat, festészet és építészet legbecsesebb alkotásait szebbnél-szebb reprodukciókban mutatják be. 551 szövegkép és 11 színes műmelléklet díszíti a kötetet. Minden kép valóságos műremek. Kezdettől fogva bemutatják mindazt, ami jelent valamit a művészet történetében. A kötet különben mint olvasmány is lebilincselő. A tanári könyvtárak számára való megszerzését nem ajánlhatjuk eléggé olvasóinknak.

Beküldött könyvek.

Uj Plátó-kötet jelent meg a *Filozófiai Írók Tára, Alexander* Bernát és *Bánóczi* József kulturális jelentőségű vállalata huszonkettedik kötetéül. A görög bölcsészet két legelső rendű remekét adja ez új kötet: *Plátó Symposionját* és *Phaidrosát*, dr. *Dercsényi* Móricz fordításában. A nagybecsű könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 3 korona.

A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése, írta: *Zsámboki* Gyula. A szép kiállítású könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 2 K 20 fillér.

Kis latin nyelvtan. Nagyon használható kis füzetke jelent meg *Nyelvtani függelék a Geréb-Morvay-féle kis latin nyelvkönyvhöz* címmel. A füzetke a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg s ára 50 fillér.

Történelmi olvasókönyv. Szerkesztette *Mika* Sándor. A több mint kilenc íves kötet ára 2 korona. Kiadja a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) könyvkiadócég.

A rajztanítás módszere. *Weszely* Ödön ily című füzete, a jeles szerzőnek «Neveléstan, Tanítástan és Módszertan» című könyvéből. A tartalmas és tanulságos kis füzet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég kiadásában jelent meg; ára 40 fillér.

A budapesti új lakásbérleti szabályrendelet. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadása; ára 40 fillér.

Korunk hőse. *Oláh* Gábor új verses regénye. A kötet nagyon finoman kiállítva a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg; ára 3 korona.

Goethe Tassója. *Csengeri* János fordításban a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg, ára 2 korona.

Ahn-Palóczy Olasz nyelvtana negyedik kiadásban jelent meg, a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég «Magántanulásra alkalmas nyelvtanok» című sorozatában; ára egész vászonkötésben 2 korona 50 fillér.

Zöldségtermesztés. Írta: *Rombay* Dezső, *Falusi Könyvtár* egyik legértékesebb kötete. A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten jelent meg, ára fűzve 1 korona.

*

A Petőfi-Almanach. A Petőfi-ház nov. 7-én történt megnyitása alkalmával tudomásunkra jutott, hogy a remek Petőfi-Almanachból még mindig kapható néhány példány. Mivel ez a gyönyörű könyv különösen alkalmas karácsonyi ajándékul, e helyen hívjuk fel olvasóink figyelmét arra, hogy a Petőfi-Almanachot a Petőfi-Társaság titkári hivatalában megrendelhetik.

A **«Magyar könyvtár»** legújabb füzetei *Tuba* és *Tubáné* (Kukli-predikációk) az angol Jeroold Douglas után átdolgozta Benedek Marcel. — Kozma Andor új elbeszélései. — Paulovits Károly, Horatius levelei. Egy-egy füzet ára 30 fillér. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadása.